Д. Донцов

Дурман соціялізму

1936/3<11>

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
У ЛЬВОВІ.

3<11>

Львівська Наука

лнр.

06
10

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
у ЛЬВОВІ.

ДМ. ДОНЦОВ

ДУРМАН СОЦІЯЛІЗМУ

Пр. Лб. Обл. №1-с-1965

ЛЬВІВ 1936

Квартальник Вістника
ч. 3 (11)

129
Львівська державна
наукова бібліотека

103(2=Ви)5

129

Друк. Медицький - Тиктор, Львів, Бляхарська 9.

Ленін назвав релігію — дурманом для народу. Яб назвав соціялізм дурманом, лише не для народу, а скорше для інтелігенції, збаламученої голосною фразою; вирваної духово з рідного ґрунту.

Сей власний ґрунт, від якого не сміє відриватися ніодин візіонер, — його нехтує соціялізм. Як видно на плякаті обік, соціялізм ступає великими кроками, лише — не знати куди. Він — сліпий, не бачить ні ґрунту під ногами, ні цілі, до якої нібито спішить. Шал божевілля.

Які оклепані, які буденні — від частого вжитку, — стали слова: — »в своїй хаті своя правда, і сила, і воля!« Але в них є глибша думка, яку нехтує і заперечує соціялізм.

Замісць своєї хати — він знає кошари.

Замісць своєї сили — силу чужої науки.

Замісць волі — рабство.

Є два соціялізми: Соціялізм націй сильних і соціялізм націй слабих.

Перший — встановляючи кошари і рабство для низів свого народу, резервує силу не чужій науці, а власній жменці нових пануючих. Другий, соціялізм слабих, одурманює не лише свої низи, а й свою верхівку, роблячи з неї чиюсь »грязь« або »сміття« — в імя нібито засади інтернаціоналізму.

Зведені чужою фразою, ті другі соціялісти, дійшли до заперечення всіх будуючих традицій нації, заступивши їх порожними гаслами чужої догми. Сій темі присвячена стаття »До традицій!« в сій книжці.

Зведені чужою фразою, ті соціялісти, що вийшли переважно з селянської або інтелігентської верстви, виреклися підставових суспільних ідей,

основних засад громадського укладу своєї верстви і своєї наскрізь буржуазної країни, стаючи туподумними прихильниками чужих ідей і засад. Сій темі присвячена стаття »Соціяль-ідіоти«.

Зведені чужою фразою, вони зробили анемічним свій мозок, відібравши йому ясність осуду і тверезість оцінки явищ життя, параліжуючи створення ясної національної програми. Сій темі присвячена стаття »В путах фрази«.

Зведені чужою фразою, ті соціялісти грозять забити всякий самоохоронний відрух, інстінкт народу, сторожкий і недовірчивий до чужих правд, свідомий того закону сили, що панує в світі; грозять знищити відпорність збірноти на всякий замах на її право до життя, знищити в її душі мужеський первень. Сій темі присвячена стаття »Евнухи доктрини«.

Написані в ріжний час, сі статті творять цілість, охоплену одною думкою.

Всі інтернаціональні доктрини, засвоювані нашою інтеліґенцією XIX віку, як доктрина славянофільства, »трьох Русий«, і т. п., приймали в нас дефетистичний вигляд; нам самим відводилася в тих доктринах служебна, другорядна роля. Навіть ідея національного визволення мала подекуди сей вигляд. Те саме сталося з інтернаціональною ідеєю соціялізму, яка створила в нас тип духового кастрата, не соціяліста школи Енґельса, Маркса або Леніна, яких ціллю було каструвати инших.

Переходимо хвилину останнього бою між націоналізмом і соціялізмом, який на кождім кроці відслонює своє обличя — не лише антінаціоналістичне, але просто антінаціональне. Спричинитися до розвіяння дурману, яким доктрина соціялізму намагається очманити ширші верстви нашого народу — ціль сих статтей.

2 X 1936 Львів *Автор*

ДО ТРАДІЦІЙ!

Воскресають лиш там, де є могили
(Nur wo Gräber sind, gibt es Auferstehungen).

Ф. Ніцше

Моральна кріза нашої інтеліґенції буде ще довго злобою дня для українського громадського життя. Шукати її причин — не тема сеї статі. Тут хочу лише звернути увагу ростучої ґенерації на одиноке, що на мою думку є на потребу тій молоді, яка має змогу вчитися. Перестерегти її, щоби не йшла молодь за тими, що вирісши в темнім льоху неволі, даремно силкуються розпізнати підсліпуватими очима правдивий шлях. Спершу його бачили в можливім порозумінні, одні з »щасливою Австрією«, другі з російською державністю, далі в єдинім революційнім фронті, нарешті в світовій революції, себто концепціях, що під маскою універсалізму брали за свій, національний ідеал чужого народа. Одні обмежували полет своєї фантазії Сяном з одної, Збручем із другої сторони. Инші — з широким розмахом думки — не хотіли лишити і клаптика нашої землі поза границями... Росії. Сим чужим або неправдивим богам кланялася наша інтеліґенція, в їх імя нищила себе взаїмно, як римські ґлядіятори і як ті самі ґлядіятори, навіть діставши засуд смерти, не забувала послати свому панові: Ave, Caesar, morituri te salutant. Люди сього покоління апатично пересувалися по історичній арені, bez pragnień jutra, bez wspomnień wczora, як казав один польський поет.

А головне без »споминів вчора«, без тих споминів про діла батьків, що омолоджують душу не-

мов старе вино; без морального звязку з ними, без традицій.

На се я й хочу звернути увагу. На традиції не сміє забувати ніоден нарід, що хоче жити. Особливо той, що відроджується до нового життя. Правдиво сказав Ніцше, що лише там можливе воскресення, де є могили: що вдихнути живу душу можна лише в уже готовий, хоч хвилево завмерлий орґанізм, що завтра має лише той, хто мав вчора; що встати може лише нація, що має традицію. Деінде ту традицію шанували. В Анґлії вона є всім в публичнім, як і в товариськім життю. Споминами »про стару Анґлію« та про »славну революцію« 1688 року живуть усі британці, а одним із найважніших арґументів, якими анґлійське робітництво поборювало доктрину большевізму, був той, що ся доктрина »не відповідала традиціям« їх країни. Республиканська Франція продовжує не одно діло своїх королів, а серед оборонців ідеї традиціоналізму здибуємо там такі імена, як Тен, Бальзак, Бурже, Воґює, Моррас. Нова Польща знов хитається між старими традиціями 1613 і 1667 р. І навіть в Росії, сій типово безтрадиційній (бо некультурній) країні теперішний, ворожий демократії та Европі порядок є традиційним продовженням старого, а державницька ідеольоґія Леніна з її бюрократізмом і звязаністю особистої та суспільної ініціятиви, — пляґіятом царату та його апольоґетів — Леонтієва, Данілевського, Тютчева, Ухтомського. Студіюючи сих авторів, студіюючи політику царату, ми скорше зрозуміємо большевізм, як перекидуючи картки *Комуністичного маніфесту,* так само як француз, що простудіював епоху Рішеліє, ліпше зрозуміє завдання національної політики своєї країни, аніж той, що зачитувався

ослабляючо-паціфістичними проповідями Жореса; так само, як анґлієць скорше розбереться в завданнях континентальної політики свого острова, переглядаючи історію Кромвеля або Піттів, аніж вглиблюючися в твори Уельса, Белямі, та инших маняків утопії.

Нація се щось більше, як ті, що хочуть сьогодня робити її історію. Се велика спільнота тих, що живуть, і тих, що жили. Сі останні далеко численніші від перших і — не все від них дурніші. Вони не щезли на віки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і внукам свої погляди, ідеї і цілі, які здійснюються звичайно не одною ґенерацією. Борючися і вмираючи за національний ідеал, як вони його розуміли, вони, сі мерці, лишили нащадкам велику скількість мрій, поривів, змагань, спогадів слави і приречень борні, величезну силу колись активної народної енерґії, що може й помацки, але вперто простувала до осягнення національної мети, цілу сімфонію ідей, в яких вразливе вухо знайде свій сенс; ряд відірваних натяків, з яких думаючий політик випровадить ідеал нації, як математик з незрозумілих ляїкові знаків — ясне для всіх рішення задачі.

Виходячи з конкретних фактів, а передовсім з незмінних ґеоґрафічних обставин, щоденних інтересів нації, сі великі мерці, хоч інтуїтивно, але влучно вгадували суть національного ідеалу, снуючи нитку традиції: антітурецької в балканських славян, антіросійської або антінімецької в поляків, антієвропейської в москалів.

Вловити сю нитку традиції, що зачали снувати наші предки, засвоїти собі їх досвід, сконденсований в переказах і чинах, і на сій підставі знайти

формулу національного ідеалу — ось яке завдання поставила перед нашою інтеліґенцією доля в 1917, але розвязки сього завдання ми чекаємо й досі. Бо тяжко знайти иншу країну, де нарід бувби більше привязаний до її традіції, а інтеліґенція менше. Остання мала перед тими традіціями мабуть не більше пошани, аніж перед Гробом Господнім вартуючі його жовніри султана. Про національні святощі в нас не писалося инакше, як беручи се слово в знаки наведення, а пануюча соціялістична доктрина вважала за лихий тон всяку арґументацію від історії. Що може бути спільного, здавалося їм, між св. Володимиром і — обезпеченням робітництва від нещасних випадків? Між *Словом о полку Ігоревім* і — соціялізацією землі? Між Ґонтою і — »культурно-національною автономією«? Між синьо-жовтим прапором — і кличем »пролетарі всіх країн єднайтеся«? Між Шевченком і — першим мая? Такі сумніви закралися в несміливу душу українського інтеліґента, а що Шевченка він все таки шанував, то і зачав, прийшовши до влади, розвязувати квадратуру кола, себто лучити те, що не давалося лучити.

Вийти мусіло, розуміється, фіяско або фарса. Бо коли соціялістична Директорія, якій ми завдячуємо большевицьку декларацію, розпочала свою еру всенароднім молебнем на Софійській площі, то се була фарса, се була офенбахівщина. Коли гетьман, віддаючи данину часові, іменував свого першого премієра »атаманом міністрів«, се була також карікатура, лише в другий бік. Карікатурою було співати »Ще не вмерла« і вимахувати червоною хусткою, як і фарсою було називати іменами давних гетьманів полки, в яких запро-

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
у Львові

ваджувалося »совдепи«. А накидати »соціялізацію« землі селянинові, що спійманого конокрада закопував живим в землю за нарушення своєї приватної власности, се було божевілля. Менше сеї фарси було в Галичині, де витали ще над живими »тіни забутих предків«, але однобокою була її традіція, що прославляла Хмельницького й за те, як він скінчив; що знала лише його похід під Львів і союз з царем, а не хотіла знати його пізнішої умови з Швецією — сеї прелюдії Мазепинщини, яку на жаль через смерть старого гетьмана не доґрано до краю.

Кінця сьому замішанню понять покищо не передбачити, а причина лежить власне в тім, що на політичній сцені мусить бути гармонія між текстом і музикою. Наші предки сю гармонію дотримували. Коли Іван Мазепа, щедро обдаровував наші церкви, се не був фальш, рівнож як його заклик боротися за »Україну нашу Малороссійську«. Але Директорія коло св. Софії — се фальш. Визволяти рідний край з »інтернаціоналом« на устах — се фальш. Робити з того, що оспівував Залізняка, комуніста — се профанація, а добирати до Шевченкових »Гайдамаків« мельодію робітничої марселієзи — се просто какофонія. Компонуючи її в нас забували, що кожда велика історична акція мусить мати ідеольоґію, що випливає з самої її сути. Тому й не могла сотворити наша соціялістична інтеліґенція сеї ідеольоґії, що шукала її початків не там, де вони були: не в національній, проскрібованій в нас традіції.

Чехи виводили свій новий визвольний рух від Жіжки і Гуса. Поляки від 1831 р. і 1836 років. Французи тільки й могли розвинути подивугідне завзяття в останній війні через те, що кож-

дий з них не міг переболіти ганьби 1871 року, мріючи про реванш. Оповідають, що підчас франко-пруської війни, коли дінастія вже впала, на здивоване питання Тієра, з ким властиво німці ще воюють, Бісмарк відповів: »З Людвіком XIV«. Він знав, що республиканська, як і цісарська Франція, обидві жили традіціями сього короля, як і те, що їх треба було знищити, коли Німеччина хотіла вийти побідником у війні. В Анґлії тільки тому вдалася так блискучо мобілізація 1914 р., що всі там знали, про що йде; що традіції боротьби з Голяндією, Еспанією і Наполеоном підповідали кождому брітанцеві, що він мав робити з огляду на непомірний зріст нового суперника, Німеччини. Власне завдяки могучости своєї традіції могла Анґлія, як і за часів Нельсона, бути певною, що в слушний час кождий виконає свій обовязок. Чому Сполучені Держави могли так скоро покласти кінець гостинним виступам Вільсона в Европі? Лише завдяки закоренілим традіціям, що в формі доктрини Монрое міцно сиділи в кождого янкі, не позволяючи йому жертвувати інтересами краю примхам кабінетного вченого. Але на Великій Україні майже ніхто не думав, що герої, які впали під Крутами, наложили головами властиво в боротьбі з Петром І і Катериною II...

Сі прикази минулого хотіли в нас заступити абстрактними »загально-людськими ідеями« і так нищили націю. Бо коли арґументуємо наше право на землю не тим, що на ній сиділи наші батьки, лише тільки правом того, »хто на ній працює« (знане соціялістичне гасло!), то відкриваємо до неї дорогу зайдам вчорашним і нинішним, хоч і з »трудового народу«, нищимо права нації. Бо коли арґументуємо право на »власну хату« не тим,

що дістали його від батьків, лише правом сучасників на »самоозначення«, то ледви чи зможемо відперти чужі претенсії нпр. до північної Чернигівщини. Бо коли правила політики нації хочемо привести в згоду лише з абстрактними ідеями справедливости (засади міжнародного паціфізму), то матимемо замісць нації громаду сектярів, якій все одно, де вона живе, яка не привязана до ніякої теріторії і яка, подібно до німецьких кольоністів-менонітів, що їм віра не дозволяє вживати зброї, однаково добре чується і в себе дома і на чужих їй українських степах. Такі сектярі, для яких свій власний закон був висший від законів дідів, є на найліпшій дорозі зрадити свою націю, як се робили французькі гуґеноти, що збройно боролися проти своєї країни в рядах чужих протестантських військ, або наші »інтернаціоналісти«. Навпаки лише тоді може нація утриматися, коли черпатиме правила свого життя не з сектярських заповідей, а з понять та ідей, що повстали в безнастанній боротьбі поколінь за збереження предківської землі і роду. Лише там, де сю останню заповідь ставиться понад всі инші засади »права« і »справедливости«, повстане нація.

Нація є те, що протиставляє себе ґеоґрафічно, історично і політично своїм сусідам. І тому власне старалися знищити в нас поняття про нашу ґеоґрафічну відрубність, спомин про власне історичне минуле, про переказані дідами власні політичні змагання. Бо коли ми позбавлені того, коли перетяті вузли, що лучать нас з минулим, ріжниці між нами й не нами затерті; коли наша теріторія — їх теріторія, наша історія — їх історія, спускаємося ми до ролі американських іміґрантів,

людей з традіцією забутою за океаном, людей, з яких можуть повстати рівноправні горожани нової, придбаної вітчини, але ніколи нація з власними політичними змаганнями; може повстати подібна до жидівської »меншість«, що відріжняється від пануючого народу лише вірою, мовою і звичаями, але — не нарід, свідомий своїх відрубних змагань. Бо для забезпеки сих прав (віри etc.) нація не потребує ні власної теригорії, ні держави — не потребує бути нацією. Що більше! Не могучи обійтися без традіцій, нарід, що губить власні, засвоює чужі. Так стається власне з американськими іміґрантами, льояльними горожанами Сполучених Держав. Так стається і з нашими »інтернаціоналістами«, що стають льояльними горожанами Росії.

Коли росіяни вивозять на Сибір родини розстріляних в українських містечках, аби память про екзекуцію не дійшла до нащадків, коли вони сістематично виголоджують і вилюднюють Запоріжя, найсильніше огнище протесту проти чужої влади, вони знають, що роблять! Знають вони також, що вони роблять, коли зачинають виводити право нації до життя з засад абстрактної справедливости, які можна (не так, як вікові традіції!) толкувати нині так, завтра инакше. Так само, коли стараються вбити клин між нарід та його інтеліґенцію, роблять се тільки тому, щоби забрати масам память про їх минуле, ту память, яка живе в освіченій верстві нації та на якій може одиноко оснувати свої права нація. Наші приятелі ліпше від нас розуміють значіння традіції, полишаючи нам вірити в »загально-людські« ідеї »вічної справедливости«. І навіть тоді, коли наші соціялістичні борці за нарід відкидають засади загально-людські,

а кермуються лише інтересами нації, справа не красшає, коли вони опираються лише на силі власної діялєктики, нехтуючи діялєктику предків, які не все були дурніші від нас. З ними трапляється тоді те саме, що з з протесґантами, які коментують св. Письмо, як хто хоче, і не приймають його (як католики!) яко традицію переказану, бережену і толковану церквою. В результаті — там одна міцна громада віруючих, тут — стільки голів, стільки умів. Скільки того політичного протесґантізму розвинулося в нас через незнання і нехтовання власною традицією!

Її в нас ні тепер, ні передше не плекали. Хіба були в нас історики, що тим займалися? Хіба плекали сі традиції Костомарів, присяжний оборонець фатальної переяславської похибки? Або Куліш, сей глибокий, недоцінений, але звихнений розум, що не вірив у сили власного народу і писав блискучі романи на доказ, що Україна не доросла до самостійного життя? Або може осганній, найбільше знаний з наших істориків, Грушевський, який наші національні традиції бачить не в князях і не в тих масах, що тепер борються за самостійність, лише в »татарських« і »московських людях«, що руйнували нашу державу в XIII і в XX віках? Яку традицію могли вони в нас виховати? А ті, хто се мігби зробити, відслонюючи нам національні ідеали народу, як Лазаревський, Єфименкова, Липинський (говорю про його історичні, не політичні твори), хто їх із нашої інтеліґенції читав? Бісмарк нищив у французів духа »короля сонця«, бо той був для Франції цілою політичною програмою, а чим був для нас Мазепа? Мертве імя! В передреволюційні часи українські патріоти сходилися на нелеґальні роковини Шевченка, але чи десь,

колись якийсь гурток обходив жалобою сумної памяти день полтавського погрому? Навіть коли росіяни так, як Бісмарк Тієра, старалися нас переконати, що, замикаючи *Просвіти,* вони борються з мазепинством (що було святою правдою), наша інтеліґенція протестувала проти »негідних наклепів«. Наша нехіть до традицій, що підносили маси, була так велика, що ми не могли навіть використати героїчної боротьби холмських уніятів проти православя, так, що одну з блискучих сторін нашої історії — забрали нам... Традицію Почаївської Матері Божої, про яку чудові леґенди склав наш нарід — забрали нам москалі, роблячи з неї знаряд своєї аґітації в Галичині.

Все, що пахло національною традицією, всі великі, масові пориви до самостійности, плямувалися в нас, як »польонофільство« (мазепинщина!), як »буржуазні вибрики« (протибольшевицьке повстання), всякі спроби створити національну ідеольоґію плямувалися як шовінізм. Всякі хотіння засипати ідейне провалля між відмінами нації і досі нищаться, злочинною рукою наймитів. Під отруйним подихом нашої громадської опінії могли цвісти лише течії та настрої сентіментального українофільства, імпотентної опозіції, »самоотверженного малоросіянства« і сяно-збручанського партікулярізму. І навіть тепер, коли на щастя на ново навязуються в постійних змаганнях нитки перерваної традиції, хочуть у нас знов її перетяти. Так, і вони, противники нашої традиції, теж розривають старі могили, але не длятого, длячого Ісус відслоняв віко Лазаревої домовини, лише як гієни, щоби знищити те, що пощадив час. Де при таких обставинах було шукати нашій інтеліґенції споминів, що служилиб їй дороговказом в боротьбі?

Чим можна було зогрівати упадаючі від зневіри серця? Де було взяти той ентузіязм, з яким клали своє життя на вівтарі рідного краю борці Вердена, або німецькі добровольці? Жменька повних посвяти безумців, яких імена все вимовлятимуться з непокритою головою, знайшлися і в нас, але що сказати про масу інтеліґенції, що й досі хитається між запорозьким оселедцем і »Капіталом« Маркса, між рідним краєм і »соціялістіческім атечеством«?

Вона, ся маса, ще не найшла свого Бога і перед її безвірям хочеться перестеречи молоде покоління. Нехай воно, перебираючи прапор боротьби за визволення більше шанує, більше пізнає сю націю, більше в неї вірить. Хай закличе »на пораду« тіни великих предків, як се робив у хвилині натхнення Шевченко, нехай вглибиться в їх історію, нехай з їх вчинків постарається схопити ідею, що може й напів свідомо присвічувала їм, як наприклад ідея державного опанування чорноморських берегів і Криму, що певно присвічувала козакам, коли вони шарпали прибережні турецькі містечка, або як ідея валу від Швеції до Дніпрового гирла, що присвічувала Хмелеві, що пактував з Карлом X, або Мазепі, що накладав з Карлом XII. Нехай студіює наша молодь »повісти временних літ«, а може ясніше представиться їй, яким абсурдом для нації, яким запереченням її найбільше життєвих інтересів є спроби надати нашій політиці лише національний або соціяльний, а не державницький характер. Може скорше дістане відповідь на прокляте питання — кудою йти.

Переглядаючи стару історію вона побачилаб, що нації повстають і живуть не паціфізмом, що воля нації до життя кпить собі і з браку »природних границь«, і з так званих »історичних конеч-

ностей«. Колиб нова наша ґенерація більше нишпорила в старих фоліянтах, вона заощадилаб собі і безліч непотрібних понижень і дитинячу віру в кождочасну зміну режіму і пуританську стидливість вступати в союзи з »ангантським імперіялізмом«, чи з »пруською реакцією« і раптового, немов у пропасниці, кидання від одної орієнтації до другої, заощадилаб безнастанного хитання між ентузіязмом і прострацією, між великим і смішним, між героїзмом і перекінчицтвом.

Я говорю про історію. Не менше варто вглибитися в етнографічні та соціольоґічні досліди над нашим народом, щоби зрозуміти його душу, щоби ліпше відгадати лінії нашої внутрішної і зовнішної політики. Москалі мали свого ґенія, що, освітлюючи душу російського мужика немов рентґенівськими промінями, відкрив нам його світогляд. Се був Гліб Успенський. Ми ще не дочекалися того, хто ввівби нас в тайни селянської фільософії. Ґеніяльні спроби Стефаника, кілька натяків Черемшини, Коцюбинського і Франка, от і все. Але зате тим більше маємо сирого матеріялу в ріжних етноґрафічних збірниках і в устах народу, що в сі страшні роки збогатив свій життєвий досвід і фільософію неодною новою мудрістю, що ляконізмом форми і точністю виразу, а головно самою сентенцією потрапить йти на випередки з неодною партійною мудрістю нашої інтеліґенції. Колиб ся остання хотіла більше пізнати село та його соціяльні і політичні ідеали з перших джерел, а не з творів Бакуніна і Маркса, не одного облизня заощадилаб вона собі, не одну і не дві компромітації і не потребувалаб тепер оплакувати, надробляючи біду міною, руїну своїх демаґоґічних затій, як оплакували її французькі якобінці по 18 брюмера.

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
у Львові.

Що сказано тут про історію і народну фільософію, можна сказати і про національну культуру та церкву. Колиб ми дійсно знали про традіції нашої церкви, не висловлювавби один з найвидніших наших соціялістичних політиків свого здивовання, »що червона Москва може до сеї пори терпіти (сіц!) головою церкви такого монархіста, як патріярх Тихон« (див. »Гром. В.« ч. 89), бо такої рабської залежности від держави, яку захвалює згаданий соціяліст, наша вільна церква ніколи не знала... бо таких рабських понять про відношення церкви до держави в нас не було...

Хитання мусять раз на все скінчитися. Мусимо вибрати: або »Свята Софія«, або »релігія — се опій для народа«; або рідний край, або — пролетаріят, що »не знає вітчини«; або власна держава, або — »соціялістическое атечество«, що не зносить границь; або Мазепа, або Кочубей; або Хмельницький або Кисіль; або »громадівство«, або націоналізм; або зречення з самостійної політичної ідеї, або власна державність; або соціяліст Драгоманів, або національна непідлеглість; або безнастанне оглядання на засади »гуманности« і »справедливости«, або безоглядний хід наперед; або нібито інтернаціоналізм, що є лише покришкою для чужого націоналізму, ворожого нам сутю і формами, або власна національна ідеольоґія.

Львівська державна наукова бібліотека
39932
16.53

Народ, його минуле і теперішність у вияві його волі, думки і почування мусять стати предметом дослідів ростучого покоління, коли воно хоче відчути і зрозуміти колективний ідеал нації, коли хоче дійти до кінця дороги, на яку вступили попередні ґенерації, що освітлюють нам шлях.

Нехай бодай ся частина молоді, якій химерна доля позволяє на те, візьметься до сеї тяжкої, до

сеї утяжливої праці студіювати національну традіцію, нитку якої надаремно хоче перервати купка невідповідальних маняків. Нехай вчиться розкопувати великі могили, в яких напевно знайде більше інтелєктуальних і моральних скарбів, аніж в копійкових брошурах марксівських еґалітаристів, більше ясної постанови цілей і метод їх реалізацій. Може тоді перестанемо бути нарешті нацією без голови. Може тоді зникне прірва між національним ідеалом і людьми, що мають його здійснити. Може тоді титанські зусилля народу перестануть бути безсильним бориканням і дістануть свою ясну форму і мету. Може тоді зникне нарешті та діспропорція між ґенієм нації та її мозком, що завжди була прокляттям нашої історії.

І не треба боятися стягти на себе наклеп реакційности, з яким так наївно і глупо виходять завше соціялісти! Бо лише те нове є трівале, що міцно коріниться в старім. З французької революції перемогло не те нове, що хотіли запровадити своїми утопіями Робеспієр або Бабеф, а те старе, що перейшло до нового кодексу Наполєона.

Такою мені видається задача нашої молодшої інтеліґенції. Їй се зробити легше, бо свою провесну вона зустрічала в гаморі боротьби, а не в покорі; бо в її памяти нема спогадів десятків років ганьби, що спідлюють душу і характер. За сю працю треба взятися кождому, хто вірить у воскресення нації, — бо повторяю, національний ідеал вироблюється рядом поколінь; бо навіть останні зусилля — се лише сінтеза попередних; бо нація, що не має і не шанує вчора, ніколи не матиме завтра.

»Воскресають лиш там, де є могили« і де шанується старих богів...

ЛНВ 1922 III

ПРО СОЦІЯЛЬ-ІДІОТІВ

Большевізм переміг в Росії не своєю силою, а слабістю буржуазії. В Італії його здавлено, бо буржуазія здобулася на гасло: »З большевиками по большевицьки!«

У нас проблєма большевізму актуальна ще й тому, що тісно звязана з проблємою новомосквофільства. В большевізм йдуть серед інтеліґенції передусім капітулянти (»хоч гірше, та инше!«). А серед одиниць — політичні кокоти, які »кохають« російського червоного »баріна« за »широку натуру« й широкий гаманець. Се ті »лизоблюди«, що були й за царя, до яких Воєйков зачисляв і Пушкіна в епіґрамі:

Я прєждє вольность праповєдал,
Царєй с народам звал на суд,
Но толька царских щей атвєдал,
І стал прідворний лізаблюд....

Але ні десперати, ні »лизоблюди« не створилиб у нас большевицької течії, колиб вона не знайшла сприятливого ґрунту в капітулянтських настроях ширших кол інтеліґентської буржуазії (або буржуазної інтеліґенції). Тих кол, які не мають ніяких причин ані десперувати, ані »лизоблюдити«, які стають »радянофілами« тільки з політичного снобізму, як ставали лібералами щедринівські »помпадури«, а »залізно-бетонними« поетами українські соловейки-віршоплети в 1919—1922 р.

Сі настрої — старої дати. Зродилися вони на тлі оглушуючої (й оглуплюючої) пропаґанди соціялізму, коли »соромно« було чутися »буржуєм«, коли

буржуазія стратила віру в свою міць і в своє право — бути собою: коли зачала клякати перед »ідеалом« соціялізму, який ніс їй смерть.

Був се, одним словом, типовий соціяль-ідіотизм, той, що розклав психіку французької шляхти, яка молилася за предтечу якобінців Руссо; той, що розклав психіку російського »кающагося дворяніна«, якого (хоч і »роскаяного«) все таки поставили під стінку.

Сей снобізм, хоч змістом розпливчастий, був дуже виразний — тенденцією. Замісць до Бога, молився до нової »Вищої Істоти«, до »Народушка Безсмертного«, після термінольоґії Максіма Ґорького. Уважав той снобізм, що інтеліґенція »не має права бути освіченою«, бо се — прівілей, коли »маса, люд — неосвічені« (Ішутін).

Вчив той снобізм, що »стремління людей взнестися понад юрбу, щоб бути ліпшим, досконалішим від свого ближнього, завше родить боротьбу між людьми«, а тому »стремління людини, що пхає її до конкуренції з ближнім, є антісоціяльне« (Ткачов)...

Якаж то верства суспільна була »освіченіша«, економічно сильніша, інтеліґентніша від »юрби«? Се була буржуазія. Відібрати їй почуття моральної вищости, свідомість свого права боронити своє становище — до того стреміли апостоли соціяльних низів. А дали в себе вмовити, що бути інтеліґентним — ганьба, що бути сильним — зрада »трудящих«, коротко, що стати буржуєм і мати його прикмети є »стремління антісоціяльне«, — се дали в себе вмовити оті буржуазні соціяль-ідіоти; назва, яку я пропоную на означення особливої катеґорії людей, — попри старі назви — с.-д-ти,

с.-рев-и, соц.-федералісти (ес-ефи, »сафандули«, катеґорія зближена до соціяль-ідіотів).

В споминах В. А-го (ЛНВ 1932) з гумором начеркує автор клясичний випадок того »соціяль-ідіотизму«, яким майже поголовно була заражена ціла наддніпрянська інтеліґенція кінця XIX і початків XX в. Сини поміщиків уважали себе й батьків за »паразітів« на народному орґанізмі, що ріжними штучками тримають в руках »слабшу й дурнішу клясу«... В своїм *Щоденнику* цітує Е. Чикаленко лист до себе сина, що просить його видання *Ради* не кидати, »бо се єдина плата нації за наше паразітичне істнування на її орґанізмі«.

Кожда висша соціяльна верства мусить мати сильне почуття соціяльного обовязку, дбання за цілість, яку вона (pars pro toto) репрезентує. Мали се високе розвинене почуття: анґлійська арістократія, німецький Adel (яскравим представником сього типу, його Ehrlichkeit був Гінденбурґ), нарешті американська буржуазія, яка міліярдовими вкладами уфундувала ряд університетів, і пр. Але нікому серед тих арістократій і в голову не приходило, що вони — »паразіти«! Що їх — нераз 18-годинна денна праця, їх орґанізаційний ґеній, їх освіта і інтелект — є щось, чого треба »соромитися«! А коли згадаємо, з яким нахабством, з яким цінізмом, з яким почуттям свого »права« — визискує й гнобить нарід в СССР нове комуністичне »дворянство«, не даючи йому в замін нічого, не маючи й мінімального почуття соціяльного обовязку пануючої кляси, — щойно тоді усвідомимо собі, що комплекс ідей »соціяль-ідіотизму« є комплексом »упадочним«, є бакцілями, які

скорше чи пізніше вбивають на смерть провідну клясу, ними заражену.

Правда, що деякі (одиниці!) визволилися порівнуючи завчасу зпід гіпнози тої самовбійчої доктріни. Та більшість лишилась при ній, хоч над нею (і над ними) жорстоку наругу вчинило життя. І — що найстрашніше — оту доґму »паразітства« буржуазії поширили »кающіеся дворянє« з своєї поміщицької кляси — на цілу здорову, морально й працьовиту хліборобську верству України.

Се були оті соціяль-ідіоти, які — на численних зїздах 1917 і 1918 р. проголошували, що »приватна власність на землю (в тім і селянську) повинна бути знищена«; ті, які, торуючи шлях большевицькій »колєктівізації«, пятнували селянина згірдливою назвою »дрібного буржуя« (майже »експльоататора«); ті, що, ісповідуючи соціялізм, ісповідували віру верстви, яка пізніше закріпачила наше селянство, клясу, якої інтереси якраз наша інтеліґенція бралася заступати! Бо над поняттям »буржуа« тяжило прокляття глупої фрази про його »антісоціяльність«.

Так ідеольоґія (соціялістична) української інтеліґенції стала в разячій суперечности з (буржуазною) соціяльною структурою верстви, якою та інтеліґенція бралася проводити.

Галапасною клясою на Україні (м. ин. і через своє національне перекінчицтво) було дворянство. Воно було — своєю нездарністю і культом вигод (читай *Мертві Душі,* Терпіґорева і *Обломова)* — засуджене на смерть. Тут революція була оправдана, бо довершила діло еволюції, яка з самого 1863 р. crescendo ліквідувала дворянську

земську посілість. Але засуджувати на смерть живу, здорову духом і тілом селянську верству з цілим її (буржуазним) укладом життя, як щось соціяльно меншевартне, і то з боку інтеліґенції, що інтереси тої верстви прагнула заступати — було абсурдом, було найгіршим проявом соціяль-ідіотизму, найглупішим плазуванням перед чужою й ворожою (соціялістичною) ідеольоґією.

Підчас революції, соціялістичні партії довго вагалися проголосити гасло самостійности, узалежнюючи його від »згоди широких мас«. Але для проголошення гасла соціялізації (взгл. націоналізації) землі — згоди не чекали; разячий доказ суґґестівности соціялістичної фрази й трусости нашої інтеліґенції думати катеґоріями маси, яку хотіла представляти.

В повісті Клеман Вотеля (Je suis un affreux bourgeois) виведено траґікомедію великого фабриканта перфум, якого всі напастують: страйкуючі робітники, що жадають підвишки; коханка, яка тягне від нього гроші; касієр, який їх спроневірює; діти, які сміються з його »заскорузлости«, але натягають на тисячки франків; і всі, яким він є дійною коровою, всі, хто prawem i lewem запускають руку в його кишеню, ще й лають його »паскудним буржуєм« (sale bourgeois) А найкомічніше, що й сам поштивий, але загалюканий пан Пакіньон зачинає сумніватися, чи не є він справді »паскудний буржуй«?

Подібну дефетістичну психіку виробили собі і наші соціяль-ідіоти. І хочуть нас переконати, що й масово розстрілюваний, вивлащуваний і рабований підсовітський селянин — теж є »паскудний буржуй«, завада на шляху »поступу«, репре-

зейтованого бандою пасожитів на чолі з Літвіновими, Каґановічами, Сталіними і комп.

Але се соціяль-ідіоти старої дати. Їх замолоду тріснули по голові ломакою соціялізму і вони на ціле життя лишилися умовими каліками. Та серед них бодай є такі, що своїм маєтком або свободою, а навіть життям, заплатили за зраду основним правдам своєї кляси — се або »народолюбці«-філянтропи, або — ідейні перекінчики, активні соціялісти. Перемога большевізму створила новий тип сеї катеґорії: вже згаданих в горі »лизоблюдів«, і — нових, закаптурених буржуа-соціялістів.

На однім львівськім процесі признався один комуніст, що носив відзнаку червоної звізди — під кляпою маринарки. Ось власне такими соромливими комуністами є й ті буржуа-соціялісти, про яких скажу тепер. Буржуа своїм клясовим походженням і соціяльним становищем, вони »соромляться«, що вони »паскудні буржуа«. Але жиючи з буржуазії, вони й »соромляться« своїх снобівських комуністичних сімпатій. Носять червону звізду, але — під кляпою. Вигідна асекурація, яка позволяє жити по буржуйськи (часами по архібуржуйськи), а думати по »пролетарськи«, а крім того дає змогу кождого алярму або отворити кляпу з звіздою, або її замкнути.

Се ті, які в переломових хвилинах займають »вижидаюче становище«, поки не зазначиться перемога одної течії. Тоді — отверто до неї признаються, аби її — при першім посовгненню зрадити.

До сеї катеґорії належить певна частина галицької буржуазної інтеліґенції (»радянофіли«), — інжинери, учені, професори, редактори буржуазних часописей, фабриканти, каменичники, директори буржуазних установ і пр. Не було больше-

Др-а С. Фідака у Львові.

виків при владі — вони не були »радянофілами«; впадуть завтра большевики — і вони перестануть бути »радянофілами«. Всупереч Чикаленкові або РУПівській молоді, не жертвують вони своїй »ідеї« ні життя, ні маєтку. За дрібничкові й гуподумні, аби піднестися до патосу своєї, буржуазної, кляси, вони, як сноби, йдуть за найгаласливішим гаслом, подібно як купують краватку, найбільш розреклямовану, а за найбільшого письменника завше уважають останнього лявреата Нобля.

Коли таких типів назбирається богато, творять вони огидний намул, трясовисько, в якім грузне всяка вільна думка, на якім не може опертися й міцно стати ніщо здорове; намул, який засмоктує й не дає нічому скристалізуватися.

Люди сеї катеґорії нічого не розуміють, вірять у всяку реклямну »маху«, і толерують все. Коли скрахований комуніст хоче влізти до національної установи (аби їй шкодити), його приймають — соціяль-ідіоти.

Коли застрілюється якийсь чесний комуніст в Москві чи Харкові, не могучи знести обману й гнилі, що панує в партії, і коли (для ратовання сітуації) комуністи пускають брехню про »неможливі родинні умовини«, що його до того пхнули, — в обороні партії стає соціяль-ідіот.

Коли паде фунт, соціяль-ідіот верещить про finis Britanniae, а коли совітська Москва капітулює перед Японією, соціяль-ідіот вірить, що Росія »не хоче воювати«.

Коли приходять відомости про страчення Сакка і Ванцеті, — соціяль-ідіот обурюється. Коли большевики уряджують масовий морд під Крутами,

Новим Базаром або на Дністрі, — соціяль-ідіот мовчить.

Коли український священник до сліз регочеться над кпинами совітського гумориста над християнською літурґією, — перед вами знова соціяль-ідіот.

Коли на екрані зявляється комуністичний фільм, який — глупо й простацько — глузує з Европи або й з »дурного хохла«-мужика, — гучно лящять оплески соціяль-ідіотів, а їх пресовий референт пише осану ідеї, яка несе нам (і йому) смерть. Як буржуа — такий тип є директором або редактором чи співробітником національної часописі, як — пів віку тому охрещений на греко-католика, він, член католицької орґанізації, а як соціяль-ідіот — пише в тій »національній« часописі — »радянофільські« статті про пятилітку.

Нарешті, коли офіційний представник комунізму ласкаво простягне руку соціяль-ідіотові, він цілий місяць сяє, як свіжовичищений самовар: як ущасливлена устисненням руки »ревізора«, гоголівська провінціональна менажерія. Дарма, що руку того »репрезентанта« ніякі хемікалія не вимиють від крови тої самої селянської кляси, що й сам соціяль-ідіот або його батьки...

Але протестувати проти ґвалтів над своєю клясою, соціяль-ідіот не вміє. Бо сеж значилоб бути »буржуєм«, »шовіністом«, »ксенофобом«, тим, що »сіє ворожнечу між народами«. Се значилоб дивитися в суть річей, а не у фрази, що ними ту суть заслонюють спритні майстри реклями... Чи комунізм веде війну з селом? Вінжеж хоче його »визволити«!

Звертаючися до своїх не соціяль, а національ-ідіотів, гремів колись Демостен:

»Коли ми схочемо чекати, аж він (Пилип) признає, що веде війну проти нас, то будемо найнаївнішими людьми на світі. Але — на Зевса! Яка людина при здорових змислах може судити про те, чи хто є її ворог чи приятель, чи приходить з миром чи з війною, — судити по його словам, а не по ділам?«[1]).

Яка людина? Власне соціяль- (або національ-) ідіот. Він не бачив діл комуністичного Пилипа, бо їх огортали милозвучні слова. І сі слова убивали відпорну силу збаламученого інтеліґента, і кляси, до якої належав. Цілий героїчний патос української селянської (буржуазної) кляси, був сплюгавлений образливими етикетами — »шовінізму«, »контрреволюції«, »буржуазности« й »паразітства«. Тому, коли прийшла велика проба, селянська кляса заломилася, бо розїджена ворожою ідеольоґією була душа її провідників: отих всіх соц.-демократів, соц.-революціонерів, соц.-федералістів і соціяль-ідіотів.

Так було з феодальною клясою у Франції в кінці XVIII в. Ле-Бон пише про се: »Фільософи, що не могли мати ніякого впливу на нарід, мали дуже великий вплив на освічені верстви нації... Фрондерська арістократія далася взяти їм »на буксир«. Не вміючи нічого передбачити, вона перша зачала хитати всі традіції, які становили тим не менше, одиноку підставу її істновання. Напхана гуманітарізмом й раціоналізмом подібно до нинішньої буржуазії, вона своєю критикою підкопувала свої власні прівілеї, фаворизуючи дісертації про »суспільний договір« (як нині про »Капітал« буржуазія — Д. Д.), про »права людини«, »рівність

---

[1]) Трета промова проти Пилипа.

горожан« і т. п.[2]). Пануюча кляса стратила віру в рацію свого істновання: у власну правду.

Так було й на Україні в 1905-1919 рр. Соціялістична інтеліґенція, ота »провідна верства« селянства (наскрізь буржуазного) була розїджена і психічно здемобілізована доктриною Маркса, яка остро осуджувала і стремління до самостійної політики нації, і такіж стремління селянської маси; натомісць за найвищу мудрість мала офіційну ідеольоґію пролєтаріяту, уважаючи його за геґемона своєї кляси.

А тимчасом, за словами комуністичного Пилипа так легко можна було побачити його діла і — наміри!

Колиб наші соціяль-ідіоти мали розум і відвагу оцінювати ворога за його діла, а не слова, то повинні булиб сказати: коли доконане Лєніном насильство, доконане в імя соціялізму, — най буде проклятий такий соціялізм... Але соціяль-ідіоти »розумують инакше«: соціялізм — велика річ, отже, коли, в імя соціялізму, нас зґвалтив Лєнін — хай живе Лєнін!

Самі большевики (в хвилину забудькуватости) виговорюються, що »широкі кола трудового селянства« навіть в боротьбі з великим капіталом, хочуть не соціялізму, лише — »оборонити свою приватну власність«; що в повстаннях проти соціялістичної совітської влади »брали участь не тільки куркулі, але й незаможні верстви села«[3]).

Лєнін бачив, що »в селянина з поняттям ве-

---

[2]) Dr. Gustave Le Bon — *La Revolution Française et Psychologie des Revolutions* Paris p. 138.

[3]) *Наша Правда* — вид. КПЗУ ч. 1 грудень 1923 стор. 43 і 45.

ликої господарки (»Колхози« — Д. Д.) вяжеться ненависть і спомини з часів панщини«[4]).

Але соціяль-ідіот сього не бачить, не факти істнують для нього, а словесна бляґа, що їх прикриває. Офіційною програмою соціяль-ідіота досі є колєктивізація хліборобства, себто обезземлення селян!

Говорять, що соціялізм се вільна спілка пролєтарів ріжних націй. Але ось в кождім майже процесі КПЗУ засідають (як в Рівнім) на лаві обжалованих такі »українці«, як Малка Рейман, Шандля Епельбойм, Рифка Кац, Ушер Авербах, Айсіґ Кліґер-Вебер, і пр., і то з правила в кождім процесі КПЗУ... Колиб, скажім, зібрати панів Айсіґів і Каців, заснувати з них не українську, а жидівську соц. партію, а на чолі її поставити Пилипенок і Савенок, напевно сказалиби Каци, що се обман...

Так повинні булиб сказати і наші соціяль-ідіоти; сказати, що там, де »пролєтарі« одної, вибраної (жидівської чи російської) нації є елітою, а пролєтарі другої — масою, безвольним народом, — там розмови про те, що »російський (чи жидівський) пролєтаріят є найкращий друг і брат« українському[5]) є обман; а коли його допускається під гаслом соціялізму, то й соціялізм є обманом... Але соціяль-ідіоти думають инакше: коли Каци, Каґановичі, Затонські і Скрипники чи пепеесівці, в імя соціялізму їздять на нас, як на верблюдах, ergo — так і повинно бути! Бо доктрина Маркса непомильна.

---

[4]) Н. Ленін—*Das Verhältnis der Komunisten zum mittleren Bauern* Berlin 1920 S. 17.

[5]) М. Демченко — *Національне питання і пролетаріят* ДВУ 1930.

Подібно на полі культурнім. Нема національної культури, є »вселюдська« культура »трудящих«, яку власне несе соціялізм... Так в законі і в пророках. А на ділі? Перед війною епископ Нікон боронив в Думі права української національної культури. Вітрючи в нім конкурента, жорстоко напав на нього Ленін: »в епископа Нікона (мовляв) гасло »національної культури« українців на ділі є гасло пропаґанди чорносотенства українською мовою, гасло української клерикальної культури«[6]). Припустім, на момент, що так. Але чимжеж на ділі є большевицька »українізація«? На ділі большевицьке гасло »пролетарської«, »соціялістичної« чи »вселюдської культури« для українців се ніщо инше, як гасло пропаґанди большевицького чорносотенства українською мовою, гасло — замісць »клерикальної«, большевицької культури. Наміри однакові — і в епископа російської православної церкви (в інтерпретації Леніна) і в епископів російської комуністичної церкви. Бо для тих останніх — »наша національна політика є... спосіб соціяльного перевиховування на рейки пролетарської культури трудящих мас пригніченої нації«...[7]). Коли сі маси треба аж перевиховувати в дусі »пролетарської« культури, ergo — вони є тій культурі чужі? Так само як в політиці, так і в культурі — соціялізм є гаслом широко закроєного дурисвітства, обману, аби прищепити українському селянству — ідеольоґію чужої йому національно й соціяльно кляси...

Се повинні булиб ствердити наші соціяль-ідіоти, колиб вміли, як Демостен (і як Ленін) —

---

[6]) В. Ленин — *Собр. Сочин.* ГИЗ т. XIX стор. 83.
[7]) М. Демченко — op. cit.

бачити поза оманами-фразами те, що є »на ділі«: бачити суть зявищ і наміри крикачів голосних фраз... Але соціяль-ідіоти думають инакше: ми, правда, любимо нашу культуру, зрослися з нею, но, але коли соціялісти кажуть, що вона »буржуйська«, то мусимо засвоїти »висшу«, »вселюдську« made in Moskow... Предки вирікалися »мужицької мови«, внуки — »мужицької культури«. Були серед »внуків« навіть такі соціялісти, що готові були і мови виректися: »Колиб з Москви прийшов указ« — писав Володимир Левинський, співробітник »Громад. Голосу«, — »в інтересах (соціялістичної) революції, скасувати в укр. радян. республиці не тільки такі комісаріяти, як господарчий, військовий, шляхів, але і комісаріят освіти; мало того, колиб в тих інтересах гребаб було скасувати українську мову на Україні... то український робітник і селянин... бувби і на сю жертву пішов, бо для (соціяльної) революції він принісби все« (*Народне Слово* Пітсбурґ, Америка 28 X 1920).

Очевидно, український робітник і селянин тут не при чім, але що є такі попихачі серед соціялістичних інтеліґентів, які готові мови виректися для »взнеслої ідеї« соціялізму — в се віримо...

Подібно й на полі економічнім. Здавалосьби: коли самі большевики признають, що »стихія українська«, що наше село є »дрібнобуржуазне«; коли — в імя соціялізму, що ґвалтом тій чужій приватновласницькій стихії накидається, забирають їй таку частину »прібавачной стоімості«, про яку й не снилося капіталістам, коли в імя соціялізму привертають терористичну сістему Петра, коли в імя соціялізму запроваджується ніде невиданий визиск »трудящих« на селі, — то єдиним

льоґічним висновком малаби бути невблагана боротьба з тим соціялізмом?..

Але соціяль-ідіоти »розумують« так: коли економічний устрій і психіка 80 відсотків людности України суперечать такій »взнеслій« і »поступовій« доктрині, як доктрина Маркса і Леніна, ну, то муситься змінити психіку і соціяльний уклад тих 80 відсотків в імя »поступу« і соціялізму. Льокаєві найбільш з усіх імпонує сурдут його пана. Духовому льокаєві найбільш імпонує смак його пана: того, хто тримає в руках батіг і має монополь »громадської думки«. В білій бороді франкфуртського жида Маркса більше мудрости для наших соціялістів, аніж в головах 35 міліонів свого селянства.

»Буржуазії вигідно впрягти в свій віз трудящі маси..., затушовуючи моменти клясових суперечностей«[8]). Можливо! Але клясові ріжниці між буржуазним (і українським) селом, і — робітничим (і часто не українським) містом, теж »вигідно затушовувати« кандідатам на нову еліту, чи то з КПЗУ чи з ППС. Треба собі — і масам — се вже раз сказати! Але ніодна льокайська душа, ані душа соціяль-ідіота сього не скаже...

Україна перед 1917 була під диктатурою дворянського февдалізму і під диктатурою міста. Чи по 1917 що змінилося? Знаний російський комуніст С. Діманштайн каже, що ні; що »широкі маси« на Україні, селянський, »дрібнобуржуазний елемент«, якого бє »факт економічної нерівности міста і села«, та що сей факт викли-

---

[8]) М. Демченко — *Націон. питання і пролетаріят* ДВУ 1930.

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
ЛЬВІВ

кає брак »довіря національного селянства до пролетарського міста«[9]).

Без евфемізму: українська нація, в своїй величезній більшости є — буржуазна. І яко така, і мусить виступити знов на історичну арену, відкинувши снобівський »сором« і страх соціяль-ідіотів перед фразою. Правда, селянин не завше знає, що він буржуй (хоч ним є), але й молієрівський Журдан не знав, що говорить прозою...

Хор снобів підхопить: а, так ви за буржуазію, яка »пє народню кров!« і т. п. Ні, я не за ту буржуазію, яка є зникаючою меншістю в народі, а за ту, якою є сам нарід, або бодай 80 його відсотків. Не за буржуазію, яка бореться за свої прівілеї, лише яка бореться проти нечуваного гнету, за рівноправність з упрівілейованим пролетаром, який в СССР є пануючою клясою, і який так само (й ще більше) живе визиском села, як жило ним колись дворянство, який і деінде в упрівілейованім положенні порівнуючи з селом. Коли боротьба за соціяльну рівноправність є справою буржуазії, ми повинні бути »буржуями«! Коли з праці рук і голів сеї буржуазії живуть всі инші, упрівілейовані кляси совітської суспільности, то правдивою клясою трудящих на Україні — є кляса отих »буржуїв«! Не ся кляса на Україні є паразітною, лише та, що держить її в лабетах диктатури.

Певно, що з робітництвом — ся українська буржуазія договориться і знайде з ним modus vivendi, але не на підставі абсурдної науки Маркса, яка хоче накинути тиранію невеличкої

---

[9]) Г. Гехтман — *Проти механізму* etc. Харків 1931 стор. 42.

жменьки »пролєтаріяту« — величезній більшости »буржуазної« людности.

Але чиж »вмираюча кляса буржуазії« встані підняти активну боротьбу з диктатурою соціялізму там, де вона вже запроваджена, як і там, де про неї мріють тільки »товариші«? Буржуазія, розїджена наукою соціяль-ідіотів, зневірена у власних силах і власнім праві істновання, непевно ні! Ані та, для якої істнує не справа її кляси, а справа посад, тантієм і добових. Але сю боротьбу підійме наново — нова буржуазія, село і його інтеліґенція.

У Франції встоялася дрібна буржуазія з великої школи Робеспєра, ся, яка ґільотинувала короля в 1793 і розстріляла комуністів в 1871. Вонаж — руками й мозком останнього якобінця, Ж. Клємансо, — відбила інвазію чужинців в 1917... Дух сеї буржуазії вже прокинувся і на Великій Україні — у великих повстаннях села проти царату (1902—06) та у великих повстаннях села проти ленінізму (від 1917). Ся буржуазія вже відвертається від соціялізму і в галицьких селах.

Соціяль-ідіоти з жахом відвертаються від сеї нової — я сказавби клясовосвідомої й активної — буржуазії, пятнуючи її (разом з большевиками) іменем »бандитів«. Бо »гуманність« і любов до людскости забороняють проповіді ксенофобії і ненавистницького »шовінізму«, бо насильство ніколи не будує, лише завше руйнує...

А, так, гуманність і любов до людскости, »філянтропія!«. Се, мабуть ті самі про яких писав Лє-Бон: »коли злочинний рід філянтропів звалюється на нарід, то сей напевно стоїть перед якоюсь великою катастрофою. Відомо, скільки тих філянтропів намножилося напередодні революції (1789). Скіль-

ки молитв до Висшої Істоти, зворушливих кличів до братерства, перед вересневими масакрами і працею невсипущої ґільотини!«[10]). І скільки, додам — ляментацій про соціяльну рівноправність, політичну свободу і міжнародне братерство, перед большевицькою революцією, аби з неї вийшли: нове кріпацтво, абсолютізм і поневолення націй. Розброєна тими милими гаслами душа українського соціяль-ідіота прокинулась »в огні« — »окрадена«, і скута тими гаслами, нездібна до опору, без віри в своє право на істновання.

Наша пятьдесять і стопроцентово соціялістична інтеліґенція проти »некультурного духа« нової буржуазії. Але, »хто хоче заслужити на життя, повинен лишитися найсильнішим (каже Лє-Бон)... При новітній еволюції світа, ніхто не зможе затримати те, чого не здолає боронити. Щоби перемогти в чимраз тяжшій боротьбі, наша буржуазія мусить придбати певні чесноти і позбутися певних пороків... Апостоли, на жаль змагаються лише з апостолами. Але коли апостоли безладу є численні, апостоли порядку — дуже рідкі«[11]). Їх і має видати нова буржуазія, щоб згнести безлад большевізму і його предтечі соціялізму. Українське село веде затяжну війну з большевізмом. »А на війні, нема ліпшої інспіраторки, аніж ненависть — говорив професор французької військової школи, командант Колєн, і завдяки їй переміг Бліхер Наполєона. Проаналізуйте найкрасші воєнні маневри, найбільш удалі операції, і коли вони не є ділом виїмкової людини, Фрідріха чи Наполєона, ви знайдете, що їх натхнула скорше пристрасть аніж розрахунок. Чим

---

[10]) Dr. Gustave Le Bon — *La Psychologie Politique* Paris p. 850.

[11]) G. Le Bon — *La Psychologie Politique* 361 і 365.

скінчиласяби війна 1870 без ненависти, яку плекали до нас німці?«[12]). Французький »шкідник« і »хаотик« додає, що завзята ненависть японців до росіян, які їх так понизили, була одна з причин їх успіху. »Російські вояки, що навіть не догадувалися про істновання японців, не відчували супроти них ніякої неприязні і се була одна з причин їх слабости«[13]). А я додам, що стихійна, розятрена Леніном ненависть московського »голодранця« з півночи до »буржуйської« країни »хохлів«, »где всьо обілєм дишет«, — удесятерило ударну силу большевізму на Україні. Натомісць »гуманні« проповіди наших соціяль-ідіотів, що »російський пролєтар найкрасший друг і брат українському« — значно ослабили відпорну силу України при боротьбі з московським наїздом.

Наші »філянтропи« всіх таборів стараються всіма силами перешкодити кристалізації сього нового духа української буржуазії. Але без сього нового духа не позбудемося большевізму і Москви, як не позбулисяб ярма Наполєона німці без духа, який впоював Фіхте.

Поль Марґеріт, (а з ним всі »філянтропи«) твердять, що — »аби лиш вовки перестали правити баранами, а народи стануть панами своєї долі«... Помилка! Барани ніколи не є »панами своєї долі«.

Сноби передвоєнні і повоєнні »встидалися« своєї кляси, своєї концепції політичної, культурної і економічної, а приймали готовими ті концепції від ворожої — національно й соціяльно — верстви. Навязуючи українській дрібнобуржуазній стихії концепцію »пролєтарської«, (»спільної«) держави,

---

[12]) G. Le Bon — *La Révolution Française* p. 71.

»колхозної« економіки і »вселюдської« культури, революційна Росія має легку ціль до осягнення, бо чиж, засліплені чужим ідеалом соціялізму, не кланялися тим самим богам наші соціяль-ідіоти?

Та тепер настав час, не лиш національно-політичний ідеал переважаючої більшости нації наповнити своїм конкретним змістом, але й її ідеал культурний й суспільно-економічний. Коли ми вміли, проти ідейного терору передреволюційної Росії, й проти ВКП, і ППС кинути в лице: »так, ми шовіністи!«, то мусимо отверто, в імени 80 відсотків нації, сказати: »так, ми буржуї!«. Колиб большевики, які в 1917 р. обманом позискували селян для ідеї соціялізму, відслонили їм тоді дантівську картину теперішної колєктівізації, большевізм — заким вродився, умерби. Знали се большевики, знали, що село наскрізь індівідуалістичне, буржуазне, яке запрягти до соціялістичного возу вдасться лише ординарним »хлополапством«, обманом, а тепер — безприкладним терором. В 1825 збунтовані декабрістами полки на Сенатській площі в Петербурзі гукали: »хай живе Константин і Конституція!«, думаючи, що ся остання є — жінкою Константина. Подібнеж ясне поняття й про »соціялізм« мали наші селяни за революції 1917 р., які бачили в нім поділ панських ґрунтів на свою власність. Тепер — коли обман розсіявся — чи маємо й далі накидати величезній буржуазній більшости народа абсурдну для неї ідею Маркса через те, що сю ідею шанує жменька соціяль-ідіотів?

Демаґоґи соціялізму підсувають нам намір, що ніби — в такім випадку — ми годимося »на той визиск і лихварство, що є нині, на політичну нерівність між клясами«. Ні, визиск і нерівність між

клясами установили большевики, зіпхнувши селянську клясу до ролі паріїв; большевики і ті соціялісти, які тепер щойно підносять проти большевізму голову, а ще недавно або солідаризувалися з ним, даючи апробату »визискові« і »політичній нерівности«, — або лиш дружньо критикували (»всеж таки се соціялізм!«). Саме в імя знесення нерівности кляс, маємо виступати проти соціялізму, який на карк кількадесятьміліонової селянської маси посадив на Україні жменьку упрівілейованих совітських паразітів і — одурену масу робітництва; проти соціялізму, який і в Галичині уважавби диктатуру своєї партії (ну, і »братньої«) над селом за річ нормальну.

Нашим ідеалом не є буржуазія часів упадку, а відроджена, активна; типу тої, яка в 1789 брала Бастілію, а в 1923 — поставила хрест над комунізмом в Італії, буржуазія, яка — як французький плебс за Жанни Д'Арк — видобуде з себе »фурію абнеґації«[14]), так зогиджену нашими Тартюфами...

Щоби хаотичний покищо світ ідей сеї нової буржуазії стверднув в ясне **credo**, на те треба позбавити впливу дефетистів, отих соціяль-ідіотів, які соромляться власного »Я« і, як Гоголівські селяни нечистої сили, лякаються фраз. Коли сі соціяль-ідіоти зникнуть, щезнуть і »лизоблюди«, бо не знаходитимуть сприятливої обстанови. Тоді стежка від 30-х сріблякiв вестиме їх не до шани і достатку, а до осики з петлею на ній... Тоді безсилими будуть у нас ґеніяльні шарлятани комунізму. Тоді не будуть перед снобівським червоним мотлохом строїтися буржуа в комуністичні пера,

---

[14]) J. Benda — *Esquisse d'une Histoire des Français.*

як перед паризькою юрбою вбирався в червоний колпак Людвік XVI. Бо тоді ми знатимемо, що не довго всидить на невідповідній голові такий колпак: хутко злетить разом з нею... Відчули се болісно й всі наші соціяль-ідіоти, що відпокутували зраду своїй клясі і нації під большевицькою »стенкою«, на Соловках або на Сибірі...

Всі оті »контрреволюції«, »пролєтаряти«, »буржуазії«, »братерство народів«, і пр., в устах Лєніна і його наслідників, се були лише пересуди доби, якими послуговувалися: його татарський сприт і втілена в нім воля пануючої й упрівілейованої кляси московської нації — стати паном цілої імперії і всіх її народів-паріїв. Ту волю — повинна зломити такаж і ще сильніша воля нової української буржуазії, здерти фразову облуду з чинів і створити власне суспільне-політичне credo. Проти чужого (і »рідного«) соціялізму там, і проти чужого (і »рідного«) соціялізму — в Галичині.

До сього треба волі, свідомости власного права, але й величезного накладу розумової праці, яка підсвідомі настрої — на тлі нашого соціяльного середовища — унялаби в яскраву доктрину. Основоположники всіх великих рухів були завше великі ерудити: апостол Павло, Мартин Лютер, Гнат Льойоля, Карль Маркс, Володимир Лєнін. Пристрасти кермують історією, але — уняті в ясні формули інтелєктом.

Новий рух нової буржуазії, що почався в 1917 р. поваливши царат на Україні — буде безпощадним противником соціяль-ідіотів і тартюфів »філянтропії«.

Се, що Велика Україна під стопою больше-

візму, переходила (хоч далеко не в тій страшній мірі) під Наполеоном Німеччина. Вкладаючи свої слова в уста Наполеона, говорив в його імени до німців Йосип Ґеррес: »Я лиш потребував розкласти мої сіти, і вони мов ті полохливі звірята давали себе злапати. Я забрав їм їх честь, і вони вірно бігли за моєю славою... Не було більш легковірного народа на землі... Я навчив їх забобонів, і коли розторощив їх під моєю пятою, вони з огидною добродушністю шанували мене як Бога. Коли я їх смагав батогами, а з їх краю зробив місце вічної війни, їх поети оспівували мене як апостола мира. Їх нарід... шанував мене як того, що ущасливив світ, як втілену Ідею... Нарід кричав мені »Слава«, совгаючися як робак в крови під копитом мого коня. Ніодна брехня не була запростацька для них, якійби вони в незбагнутій глупоті — не дали віри...

Хоч сто разів одурив я їх, приносили вони мені на перехования своє найцінніше... Вони виреклися себе і своєї крови, аби, на їх ганьбу, тримати зі мною... Найбільший свій тріюмф святкували вони тоді, коли я, ставши на їх чолі, і завдяки їм самим, повалив їх державу... Як тільки я пізнав їх, все ними погорджував і поводився з ними, мов з льокаями... Бо завше мали вони більше завзятости проти себе самих, аніж проти свого дійсного ворога«[15]).

Подібні думки не про український нарід, а про його капітулянтську настроєну інтеліґенцію, могли часто снуватися в хорім черепі комуністичного па-

---

[15]) J. Görres — *Wider Napoleon — für das deutsche Volk.*

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
ЛЬВІВ

ралітика в Кремлі. Ледви чи й діячі ППС чи КПП можуть мати щось инше крім погорди до наших радикалів і соціялістів.

Стрясти з себе дурман соціялістичної ідеольоґії, не »відрікатися себе й своєї крови«, піднестися з морального упадку, проголосити смерть марксізмові — ось пекуче завдання. Бо хто сам уважає себе за паразіта, того як паразіта й роздушують.

ЛНВ 1932 V

ЕВНУХИ ДОКТРИНИ

Гриць Ґрекул: ...Большевики большевиками, і ми, соціялісти, не є їх прихильниками. Але ще менш ніж їх, розумію, я вашу доктрину. Замісць ясної проґрами, замісць ідеї поступу — глупий фанатизм і...

Єретик: Я скінчу за вас: замісць доброти, погідности, толєранції до відмінних поглядів — релігія основана на доґматах ненависти... Замісць щиролюдського соціялізму, опертого на щирогуманнім вихованню народних мас на поступі і загальнім розповсюдженю освіти й науки — шовінізм.

Гр. Ґрекул: Се звідки?

Єретик: Се з вашого патрона, з людини майже ґеніяльної, але який в передмові до книжки, звідки я беру сі слова, написав — **Sei ein Mann und folge mir nicht nach.**

Гр. Ґрекул: А, Франко! Але ми уважаємо, що і тепер мусимо за ним іти так само, як і за Драгомановим.

Єретик: Очевидно, бо і Драгоманів писав, що муситься йти »під більш людяним прапором, аніж прапором релігійного і національного фанатизму«. Лише під тим прапором нічого з комунізмом не вдієте.

Гр. Ґрекул: Може під стягом сліпого отаманського романтизму?

Єретик: Лишім отаманів на боці і їх романтику. Чи ви читали колись Ювенала?

Гр. Ґрекул: ?

Єретик: Сатирика римського. Отже в того Ювенала є блискуча сатира на »ґрекулів«, отих представників поконаної й збещещеної колишньої

Еляди, вони сунули до Риму, оті »пройдисвіти, виблювані до Риму вітром зі Сходу«, оті нікчемні »комедіянти«, підлизайки й ошуканці, для яких »нема нічого святого« крім гроша, які задля нього »виконують найпідліші заняття« — ґраматика, ритора чи маґіка, одним словом універсальної людини. І Ювенал, закоханий в стародавній елінській культурі, картає отих ґрекулів, як »ахайську галайстру«[1]).

Гр. Ґрекул: І щож то має до річи?

Єретик: Чи можна в тім портреті пізнати нащадків Гомерових героїв? Се був той самий нарід, та сама мова лишилась йому, та сама теріторія, та сама висока освіта. А тимчасом нарід Ахілів і Демостенів, який з погордою дивився на чужинців як на »варварів«, зробився »ахайською галайстрою« без сорому і чести, якої потрясаючий образ дала нам в *Оргії* Леся Українка. І то власне в міру занику »шовінізму«, в міру поступу »виховання народних мас« і »духа толеранції«... до варварів. Щось відлетіло з душі тих людей, що робило їх народом.

Гр. Ґрекул: Задалекі се часи. І чужі для нас.

Єретик: То візьмім близші і рідніші. Бо такими »ґрекулами« зробилися і ми за цариці Катерини. Пригадуєте, що писав Румянцев з України про »ту невеличку жменьку людей«, яка инакше про себе не говорила, як »що вони відмінні на цілім світі люди, що нема їх сильніще, нема їх відважніще, нема їх розумніще; що ніде нема нічого доброго, нічого користного, нічого дійсно свобідного, щоб їм придатися могло та що все, що в них є — то ліпше від усього«.

[1]) *Satires de Juvenal, satire III Rome.*

Гр. Ґрекул: Не новина, що ваші ідеали сягають аж у XVIII вік, що вам більше до серця припали оті визискувачі народу — князі і гетьмани — аніж новітня демократія.

Єретик: Не в тім річ. Річ в засадничім наставленню якоїсь (все одно якої) кляси. Поки на Україні тон надавала ота »жменька«, яка ставилася до Румянцева і Катерини як до варварів, доти й Україна була. Якжеж на ній зачали надавати тон Феофани Прокоповичі, ті, що замісць себе, мудрішим уважали Петра і йому панеґірики писали, а сонце бачили не в Київі, а в Москві (як ґрекули в Римі); як тільки опанував Україну отой »дух толеранції« до відмінних думок, сістем, ідеалів — перестала Україна бути. Оттоді і стали ми з »народу малоросійського«, як нас ще величати мусів Петро — »черкасішками« — новітними »ґрекулами«...

Гр. Ґрекул: Певно, XVIII вік трохи до нас близше, ніж вік Ювенала, алеж в XX віці пропаґувати ідеали тої обскурної доби! Чи ви заперечите, що за той час людскість таки зробила великий крок на шляху поступу?

Єретик: Дуже, від Цезаря до Мусоліні, від Катіліни до Леніна, від Парацельза до Цайляйса і від Герострата до Зіновєва... Підставові рушії людських вчинків — лишилися ті самі. А коли ви так далеко відійшли від XVIII в. — то ось вам XX-ий. Є знаний швед Кієллен, і я ніколи не покину цітувати його слова, що найліпше відносяться до нашої теми: що протиставити большевізмові? Той швед писав: — »Національність в першій мірі має субєктивний бік. Се волевий і тепловий елемент, який може підноситися до температури трясці, але й спадати низше зера. В останнім випадку не ви-

стануть нації обєктивні передумови, щоб здобути від історії признання своїх домагань... В тім лежить м. и. точка тягару проблеми України«[2]). Отже »розповсюджуйте освіту«, прищеплюйте українським масам під большевиками »щирогуманне виховання«, рішатиме не те, а ступінь отого »теплового елементу«, який ви плутаєте з »фанатизмом« і якого не зносять соціялісти.

Гр. Ґрекул: Не чув, щоби большевики покладали на сей мітичний »тепловий елемент« велику вагу. Вони пропаґують свою науку. Отже й їм треба протиставити свою власну, але теж науку.

Єретик: Большевики пропаґують науку? Свій символ віри пропаґують вони, той »волевий елемент«, що стараються підтримати в стані перманентної горячки у себе, знижуючи його в нас низше зера. Шевченкову горячку, яка стрясла Україною в 1917 р., проголошено станом хоробливим, якому вони зарадили — упустом крови. Москалі кладуть страшний натиск як раз на той момент »почування«, на момент »тепловий«, »волевий«. В нім чують вони більшу небезпеку, аніж у всіх ваших »знанні« чи »освіті« чи там »програмах«, які вони приймуть всякі — »вплоть до атделєнія« і »українізації«.

Гр. Ґрекул: То ви гадаєте, що якраз отсим перемогли нас большевики?

Єретик: Авжеж нічим иншим.

Гр. Ґрекул: А я гадав, не треба шукати в тій перемозі якихсь містичних причин, а чисто розумових. Большевицька партія видвигнула два дуже популярні кличі: негайного мира і розділу

---

[2]) R. Kjellen — *Die politischen Probleme des Weltkrieges,*

поміщицьких земель. Ясно, що з тими кличами та при своїй рішучости вона мусіла мати успіх.

Єретик: Коли ті кличі були такі »ясні«, коли вони ворожили певний успіх, чомуж їх не висунули українці, як напр. негайного мира? Чому другий клич — розділу земель — хоч і видвигнули, але »успіху« він не приніс? Не в »кличах« діло, а в »рішучости«, з якою вони свої »кличі« боронили, а якої бракло нам. Знова приходимо до чутєвого моменту, про який противолі і ви згадали. А кличі... Що кличі? Ви думаєте для тих кличів ішли большевики на Україну? Його царської Величности полковник (а пізніше червоний комісар) Антонов-Овсєєнко писав, що український рух »міг цілком відтяти нас від Кавказу і Бакінської нафти, позбавивши совітський центр також і вугля з Донбасу, манґанцю і хліба України«. Ось були ті реальні інтереси, які допровадили до »температури горячки« національне почування большевиків і пхнули їх на Україну в 1917 р. Кличі ніпричім — раз тим »кличем« був поділ поміщицьких земель на власність, другий раз — колєктівізація, раз — »єдіная-нєдєлімая«, другий раз — »самостійна Україна«, а в обох випадках централізм, в обох випадках — вугіль і хліб: джерело патріотичного ентузіязму.

Гр. Ґрекул: Соціялістична партія завше демаскувала большевицький імперіялізм.

Єретик: Опріч тих випадків, коли стояла за »впровадження радянської сістеми« на Україні... Ніщо так не свідчить про цілковите нерозуміння »ґрекулами« істоти большевиків, як ваша думка, що їм іде про програму та що зміняючи свою програму, змінете відношення до себе. Се два

світи — світ аґресивної нації і світ »черкасішек«, які проти большевицької »продразвьорстки« вилізають з Марксом, якого дорогі товариші фальшиво товмачать. В Совітах вийшла цікава книжка про національну їх політику. В нападі щирости признались »товариші«, що коли деякі (а на мою думку всі) большевики інтерпретують постанови партії в російсько-патріотичнім дусі, то се тому, що тут грають ролю »глибокі, чисто емоційні підсвідомі моменти«, »під формальним одягом марксівської теорії«, та що сі підсвідомі емоції лише »прикриваються лівою фразеольоґією«[3]). Про сі »моменти« й кажуя, і каже Кієллєн, і казав обурений Румянцев. І се те, чого не хочуть зрозуміти соціялісти. Ніпричім »наука« і »освіта«. Люди кермуються своїми колєктивними інтересами (а не програмами) і — пристрастями. Ота пристрасть, та емотивність, та душевна »температура« — у большевиків перевисшала о богато степенів нашу. Се й є отой »фанатизм«, якого вам не зрозуміти повік, якого бракло нам і треба було виплекати в нас, протиставляючи большевицькій етиці — свою.

Гр. Ґрекул: Є лиш одна етика: любов до инших, але розмір сеї любови залежить від людської свідомости: тому в одних етика охоплює тільки родину, в других клясу, в третих націю, в четвертих все людство.

Єретик: Чогож ви перескакуєте просто від кляси до людскости?

Гр. Ґрекул: Ми не перескакуємо. Треба любити і свій нарід, але поруч з другим, не проти

---

[3]) М. Скрипник — *Національні перегинки* Харків 1930 стор. 14, 26.

других. Треба боронити своїх прав, але переносити взаїмовідносини між людьми в матеріяльну площину грубої сили, неґувати всякий висший від усіх і всіх обовязуючий висший закон — се нечуване! Чи ви не вірите в силу врозуміння?

Єретик: Я стверджую те, що є: що не льоґіка править світом. Один з чільних провідників соціялізму твердив, що »зло в тому, що у большевиків застаріла давна емоція брала гору над розумовими виводами і заявами«[4]). Лиш виперсвадувати їм ті »застарілі емоції« — і вони напевно не рушилиб нашого вугля... Але зло було не в тім, що у большевиків гору брали емоції над розумовими виводами, а в тім — що у нас над нашими емоціями брали гору розумові виводи (»большевики як соціялісти — мусять бути нашими братами«). Зло було в тім, що у нас були слабо розвинені оті емоції. Сильні у большевиків — вони нехибно диктували їм тверду лінію політики (»дайош хлєб і уґоль!«), слабі у нас — вони не давали нам передертися через хащі баламутних фраз. »Ріжниця в поглядах людей цілком залежить від ріжниці їх пристрастей, люди кермуються своїми інтересами, а ту саму акцію звуть справедливою чи несправедливою, залежно від користи, яку їм несе«[5]). Якеж тут могло бути врозуміння? Коли один з видних соціялістів-революціонерів зачав угодову акцію з большевиками, то ніхто инший, як таки член вашоїж партії, кпив собі з нього, що хоче »переконати, що мясоїди-комуністи не повинні їсти українського мяса«. Як ви їх переконаєте? Емоції... Не »зашептати« їх у большевиків

---

[4]) В. Винниченко — *Відродження нації.*
[5]) Helvetius *Traité de l'Esprit* Discours II ch. 1, 3.

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака

треба було ес-ерівським бабам-шептухам, лише зміцнити подібніж емоції в собі. Але лірики і соціялісти звуть се — »фанатизмом«.

Гр. Ґрекул: Емоції тут ніпричім. Ми просто не мали ясної програми, яку моглиби протиставити большевицькій. А щодо великої ідеї порозуміння всіх трудящих, то ся ідея нічого не терпить на тім, що її перекручують по свойому большевики. Сеї ідеї ми й тепер не цураємося, і цілком розуміємо соціялістів-революціонерів, які нераз пробували найти шлях порозуміння з московськими большевиками, як революціонерами, щоб спільно захищати інтереси трудящого народу. Щож, коли большевики, засліплені старим імперіялістичним шовінізмом, робили своє і рвалися покорити Україну »под нозі« Москви... Ми і тепер сидимо з братніми соціялістами в 2-ім інтернаціоналі.

Єретик: Соціяль-демократ нарікає на »застарілу давну емоцію« большевізму, ви — на »засліпленість старим імперіялізмом«... А тимчасом, коли в сім траґі-комічнім спорі і був хто засліплений, то тільки ви. Вам ті заяви і маніфести большевицькі про »самоозначення« і »українізацію« сліпили очі, затемнюючи суть спору. Ви думали, що підставою спору є непорозуміння, а тимчасом підставою були власне »емоції« (після вас, щось випадкове й усувальне) — оте пристрасне бажання — як ви самі сказали — покорити ворога собі »під нозі«. Вам сі емоції були чужі, ви не мали сього нехибного компасу, тому й хиталися під впливом »заяв« з права на ліво і навпаки, а не тому, що не мали »ясного програму«.

Гр. Ґрекул: А всеж ми кажемо: треба бідним людям ріжних пород і всіх країв змовлятися

між собою проти богачів, але так, щоб один не скривдив другого при тій спілці, як то сталося на Україні, коли москалі прийшли ніби нам допомогти вигнати панів, а загарбали Україну під свою руку...

Єретик: Лишіть ваших »бідних« на боці. Скажіть просто: ваше душевне наставлення не позволяє вам уняти конфлікт з большевізмом, як конфлікт безкомпромісовий, отже — »врозумляймо« їх далі! Ви самі не розумієте, скільки дійсно застарілого — і зовсім не соціялістичного — філістерства стирчить в сім душевнім наставленню. В щоденнику Чикаленка оповіджені враження одного галичанина з 1914 р.: »Почувши, як солдати (царські), вступаючи до Львова, співали українських пісень і довідавшись, що то все були українці родом, вони (оті галичани) навіть тішилися... А про обмосковлення навіть думки не припускали«... Навіть думки не припускали, звідкіляжби? Тішилися, коли російські вояки українських пісень співали, точнісінько, як ті соціялісти-революціонери і соціяль-демократи, які тішилися з українських заяв Троцького і »навіть думки не припускали«, що в большевиків чи в царату »застарілі емоції« візьмуть гору над заявами... В їх душах не було ніяких емоцій, подібних до тої царської чи большевицької — »під нозі«. Були се свого роду евнухи. Тому й не розуміли ніякої безкомпромісової сили.

Гр. Ґрекул: Я знаю, в останні роки зявилися такі розумники, які малощо не з заздрістю поглядають в бік московської чрезвичайки, лають українську мягкість, вбачаючи в ній причину всіх лих. Але з їх романтизму нічого не вийде. Бо немає для сього ґрунту в моралі та психіці на-

шого народу. Від часів Драгоманова нашим дороговказом є »чиста справа потребує чистих рук«. Можемо перемогти лише моральною висшістю, двері на шлях поступу відкриває людський розум, не пристрасть, не плекання звірячого початку, лише його знищення. На сій засаді стоїть цілий західноевропейський соціялізм, і я...

Єретик: Тільки, ради Бога, лишіть Европу в спокою. Ми повинні жити »розумом«, не »пристрастю«, не »інстінктом«? Европа думає инакше. Вікгем Стід, европеєць і то ніякий »фанатик« ані »фашіст«, навпаки великий свободолюбець і ліберал, майже соціяліст, каже з приводу промови Остіна Чемберлена в Лізі Націй: »в його промові дійсно була укрита велика думка, яку одначе зрозуміти міг тільки анґлієць. Лише анґлійці вміють читати слова, виписані великими буквами і невидимим атраментом на скелях Доверу: »думати не вільно, думка фальшує факти«. А один німець — »по кількалітнім перебуванню в Анґлії прийшов до висновку, що девять десятих пересічної анґлійської думки лежить поза границями свідомости... Границі підсвідомого, або напівсвідомого розумовання, границі динамічних інстінктових рухів у анґлійця далеко ширші«[6]).

Гр. Ґрекул: Що то має до річи?

Єретик: То, що покликуйтеся на Драгоманова чи кого, але Европі дайте спокій. Анґлійська думка лежить »поза границями свідомости«, і тому вона інстінктовна, напівсвідома — велика і, як та імперія, непохитна. В битві під Копенгаґою, де Нельсон командував частиною британської фльоти,

---

[6]) *Dziennik Lwowski* 15 і 16 VI 1928.

наступив момент дуже критичний для останньої. Стративши надію на перемогу, начальник британської ескадри вивісив сиґнал відступати. Коли адютант Нельсона вказав йому на сиґнал, одноокий герой Трафальґара відповів: »Маю лише одно око, отже маю часом право бути сліпим«, а тоді приклавши далековид до сліпого ока, сказав: »я не бачу сиґналу« і продовжав битву аж доки не знищив данської фльоти...[7]). Для Нельсона »фактом« була ся людська фльота, яку треба було знищити, як передтим еспансько-французьку, і тому він не думав над сиґналом і не хотів його бачити, бо — »думка фальшує факти«... Підсвідома думка подіктувала йому його чин, як большевикам їх глибокі емоційні, підсвідомі моменти їх психіки (невирозумована любов до своєї нації) — подіктували оте їх — »під нозі«, їх основну доґматичну »думку«, що лише прикривалася теоріями... Вашаж »ясна« думка (що »большевикиж інтернаціоналісти«!) »фальшувала факт« — їхнього скрайнього і безцеремоніяльного націоналізму, не позволяючи ані їх зрозуміти, ані їх поборювати. Так само як инших соціялістів, що уважають вас, своїх »товаришів« і цілий наш нарід — за плебс. Ваш хвалений »розум«! Колиб ви менше його мали, а більше тої »підсвідомої думки«, »емоції«, »доґматізму« чи »фанатизму«, чи просто віри і особистої гідности...

Ґр. Ґрекул: Анекдотами такі проблеми не розвязуються...

Єретик: А, вибачте, я забув, що маю перед собою, хоч соціяліста, та всеж таки земляка, який не знає, що твори найліпших европейських соціольоґів пересипані отакими »анекдотами«. Але —

---

[7]) *The Life of Nelson* by R. Southey,

коли для вас »поважність« є символом науковости то візьму »з иншої бочки«. Думка Кольріджа: »віра підносить душу не лиш над почуваннями і річами пізнавальними, але й над самим розумом. Розум направляє помилки, иноді спричинювані орґанами чувства, а надприродна віра направляє помилки природного розуму«[8]). Щодо ролі підсвідомого, я згоджуюся з Кольріджом і з Берґзоном, хоч Паппіні й не любить його...

Гр. Ґрекул: Се вже аж так мудро, що я не розумію.

Єретик: Я теж спершу не розумів, але трохи подумавши, я мабуть вхопив суть слів Кольріджа. Наші орґани чувств иноді дурять нас, представляючи напр. ніби переломленою палицю, опущену у воду або паралельні рейки залізничі — перетятими взаїмно. Але розум — направляє сю помилку... Так самісінько ота »віра«, »чуття«, ота »емоція« повинніби були нам підказати, що большевицькі чи инших соціялістів деклямації про »братерство народів« та »інтернаціоналізм« — є оманою нашого хирлявого розуму, що за ними (така вже природа!) криється їх вічне — »під нозі«! В сім випадку ваша заблукана думка »фальшувала факти«, яких пізнати (властиво вичути) могли лиш несхоровані душі, яких »температура« не обнизилася до зера. Се прекрасно розуміли комуністи і тому — в хвилини щирости — вони залишають свою звичайну матеріялістичну фразеольоґію, послугуючись чисто »ідеалістичною«, як той Затонський, що метою своєї політики на Україні поклав — »залізти в душу« нашого селянина. Власне »залізти в душу«,

---

[8]) *Aids to Reflection* by S. T. Coleridge London

зломити її, вирвати їй підсвідомі її очі або вложити на них московські окуляри. Бо поки в нім жила ота »душа« (»емоція«), інстінктова ворожнеча, до чужої мудрости, бажання, аби »і мудрість би була своя«, доти безсила була в нас всяка політграмота. Виж хочете напхати наші голови мудростями чужинців.

Гр. Ґрекул: Не перечу, психольоґія вміє навести ріжні біольоґічні користи, які дає людині гнів і ненависть, се один з голосів інстінкту самозбереження, він збільшує наші відпорні сили, перестерігає перед небезпекою...

Єретик: Но, нарешті.

Гр. Ґрекул: Але ненависть в людськім співжитю — ненависть особливо між трудящими — веде лиш до руїни. Не вільно того культівувати!

Єретик: Але вільно культівувати ненависть між клясами? Чи не бачите, що може якраз ся ваша соціялістична ненависть спричинила тріюмф большевізму?

Гр. Ґрекул: Коли соціялісти впали в боротьбі з большевізмом, то се не вина їх взнеслої доктрини, не вина тих, які, борючися за свою країну, не занедбували ніодної нагоди — полагодити спір мирно. Се їм закидаєте?

Єретик: Що иншого. К. Устіянович оповідає про одного ірляндця, з яким розговорився у Відні. Оповідав той про свій острів і про Анґлію і »свою гнівну річ (мову) переривав анґлійськими... проклонами і фразами і така лють скакала з його очей, що мені і чудно і лячно було дивитися на нього«[9])... Отже той ірляндець. А потім

---

[9] К. Устиянович *Раєвський і рос. панслявізм* Львів. 1884.

оповідає Устіянович про своїх земляків у Київі: йому теж чудно стає, але від чого иншого, від того, як їх можуть обвинувачувати в сепаратізмі? »Вониж всі горіли для слави і чести Росії«, як і тепер горять многі з них. В першім випадку »лють скакала з очей« розмовника, в другім — з їх очей скаче — любов до Росії: до її культури й розмаху, до опери й до »ліхачів«, до ікри і до »народа-богоносця« і до його »матерщини«, до »висококультурної інтеліґенції« і до обломовщини, до фільмів і до »тройки«, до російського соціялізму і до московської лазні, до Толстого і до »монопольки«, до російської порноґрафії і Леніна чи Еренбурґа... Шевченка можете у нас лаяти як хочете (— »пора скінчити з культом Шевченка«), але посмійте не стати на коліна перед Толстим — і ціла преса від комуністичної до католицької і соціялістичної — проклене вас... Якась патольоґічна любов кріпака до пана. Розумієте тепер вагу того »підсвідомого«, що жило в ірляндці Устіяновича, в наших предках часів Румянцева, а що вмерло пізніше в нащадках? Уявляю собі, що колиб Ґарібальді так »горів для слави і чести« Австрії, як наші Ґрекулі для слави Росії, инакшеб побігла історія Італії.

Гр. Ґрекул: Чи богато осягли большевики своєю нетолеранцією, що свою думку буйно ставляли висше від думок инших? Думки накидуються доказами, не силою!

Єретик: Що большевики осягнули? На Україні в кождім разі більше від нас. Щож до соціялістів, то самі ваші »ес-ери« каялися: »Ми не здійсняли того, чого самі хотіли, а робили те, що нам нашіптували то в одно, то в друге вухо... Ми занадто поступалися своїми думками і ніколи твердо

не переводили їх в життя... Бо ми вірили московським комуністам, що вони справжні інтернаціоналісти«[10]).

Гр. Ґрекул: Певно, що соціялісти нераз помилялися, але не щодо їх програми, тільки щодо їх тактики.

Єретик: Причім тут »програма« чи »тактика«! Таж вони так часто зміняли гасло »демократичної республики« на »радянську сістему«, автономію на самостійність, самостійність на федерацію. Не в тім річ. Коли хтось не робить того, що »хоче«, а те, що йому »нашіптують«, се значить, що він властиво не знає, чого хоче, або не знає чого має хотіти... Знову отже той брак »теплового, волевого моменту«, про який говорить Кієллен, а не якась там »програма« чи »тактика«. Коли вони не вміли »твердо« переводити в життя своїх думок, то власне тому, що не мали в собі отої »твердости«, якою »лякав« ірляндець Устіяновича. А коли »вірили« московським комуністам, то се значить, що не мали в своїй душі віри... Тут ходить власне о ту душу, ту »емоцію« (як ви кажете »фанатизм«), якого браку не заступити ніякими програмами і тактиками...

Гр. Ґрекул: О, так, ті емоції! Ми знаємо, до чого вони доводять. Якраз їх бачимо напр. у Винниченка. — Для нього, — головне бути »чесним з собою«, робити те, що йому підказує внутрішний імпульс, отой вогонь чуття, що палить забобони і... дозволяє людині робити і дивитися нині цілком инакше як вчора...

Єретик: Се не »вогонь«, се гістерія. Ви

---

[10]) К. Коберський *Українське Народництво.*

БІБЛІОТЕКА Др-а С. Федак

мабуть бачили в кіні драми, де жінка з ненависти заміряється кинжалом на »героя«, аби все скінчилося »гепіендівським« поцілунком. Вибухи гніву такої гістерички (чи гістерика) се хвилева образа закоханого в »славі і чести« Росії. Так було у вашім випадку. Не треба плутати »настроєвости« (кождої хвилини иншої) з виразно детермінованим і глибоким почуванням...

Гр. Ґрекул: Не хочу сходити на сей слизький ґрунт. Гадаю лиш, що ваша доктрина перегинає палицю в другий бік, кидається з одної скрайности в другу. Коли під тою емотивністю розуміти горячу любов до свого, то гадаю з вами не сперечатимуться ні соціялісти, ні католики, ні монархісти. А любов не йде в парі з ненавистю. Липинський казав: »горіння буває двояке, від зненависти і від любови. Перше руйнує, друге будує. Державу українську може здійснити наша любов до неї, а не зненависть до її ворогів«. Хоч соціяліст, підписуюся під сим. Ніколи не здобудемо свого, коли ставимося з погордою до чужих і до їх культури... Ся ненависть се не европейське, се азіятське почуття.

Єретик: Щодо Европи, повторяю, дайте їй спокій, бо її ви не знаєте... Секта фарисеїв, що пропаґують »любов« істнує й на заході, але там їй дають належну відправу. Є там славнозвісний В. Марґеріт — ненависник »ненависти« і адоратор совітської Росії. В своїй книзі накинувся на Клемансо з лайкою, і хтож взяв »тиґра« в оборону? Ліберально-космополітичний *Берлінер Таґблят,* а те, що він писав, варта послухати вам: »Певно, боронити Клемансо ніодин німець не має особливих причин (читаємо в часописі), але всеж таки він був ein Kerl«, був »ненависник, але се промовляє

може проти досконалости його істоти, але не проти глибини його культури, ані його мудрости... І Бісмарк вмівжеж глибоко ненавидіти. Про се свідчать його слова: »сьогодня цілу ніч я ненавидів«! Але той, хто назвавби Бісмарка штукарем, бувби туманом. Марґеріт зве Клемансо штукарем, се вже ресентімент, мудрістю се не є«[11])... Скількиж то у нас таких »туманів« і фарисеїв, що виставляють свою чеснотливість і кидають анатему на »ненависників«...

Гр. Ґрекул: Роля Бісмарка була скорше шкідлива для трудящого народу та й для Німеччини. Що лишилося з його діла?

Єретик: Дайте спокій тому »трудящому народові«. А коли з діла Бісмарка нічого не лишилося, то маєте другого, з якого діла щось лишилося — отого таки Жоржа Клемансо. Се було підчас нещасливої виправи архикнязя Максіміліяна до Мексіка на цісаря. Одна дама писала з тої нагоди до Клемансо, аґітуючи за князем. Відповідь звучала: »Скажу вам одну річ: всі цісарі, архикнязі і князі є великі, великодушні і чудові. Але я їх ненавиджу до глибини душі, як їх колись ненавиділи в 1793 р., ще тоді як сього недотепу Людвіка XVI називали проклятим тираном. Між нами і тими людьми війна на смерть«[12]). Що за безодня відрази, яка навіть не знижується до арґументації! Подібні почування плекав Клемансо і до німців, і се дало йому змогу, коли вже всім опадали руки...

Гр. Ґрекул: ...Зробити Версаль?

---

[11]) *Berliner Tagblatt* 1932 Nr. 122.
[12]) Daniel Halevy — *Courrier de Paris.*

Єретик: Ні, відбити чужинецьку інвазію. І колиб душа тої людини була сформована як ваших соціялістичних і инших фарисеїв від любови і братерства, німці діктувалиби свою волю в Версалі, як москалі в Київі. Німці розуміли свого »ненависника« Бісмарка, французи — свого, власне тому, що вони так само, як і тамті, вміли »відчувати до глибини душі«, чого наші фарисеї не потраплять, так само як не потраплять і любити, бо — ненависть і любов йдуть в парі.

Гр. Ґрекул: О, се булоб цікаво, намалювати Клемансо апостолом любови!

Єретик: Но, апостолом »щиро-гуманної«, беззубої любови до »бідної неньки-сиротини« у вашім дусі, він не був. »Коли він любив щось — пише той самий автор, то се було право, любив не надію, а чин і боротьбу«. Для сторонників розводненого соціялізму з його стовпами — »милосердям« та »надією« — саме слово право є чимсь незрозумілим. Але крім права, любив він ще й Францію і свою Вандею, яка найдовше ставляла опір Цезареві і революції. І в промовах він умів знаходити найчуліші, але мужеські і огнисті слова відданости і адорації для тої землі. Холодно-нудкими — видаються в порівнанню з закоханими словами того »ненависника«, щиропестливі і ніжночутливі поезії наших трамтадратів від »любови до меншого брата«. Ненависть і любов йдуть в парі — яка перша, така і друга: велика або дрібна. Там — ненависть до безправства і несправедливости, тут — до осіб і конкуренційних клік... Не говоріть про одне чи про друге, говоріть про загальну »температуру душі«. Мабуть ніхто не горів таким пекольним гнівом до Москви, як

Шевченко. Як раз тому ніхто не може дорівнювати йому в любови до його країни.

Гр. Ґрекул: Я ще можу зрозуміти таку пропаґанду в устах большевиків, алеж ви, мабуть, визнаєте церкву та її науку?

Єретик: Що до релігії, я найкрасше вам навівби погляд на сю справу Макіявеля (здалосяб нам його вивчити на память): у відіріжненню від поганської віри, наша, каже він, »бачить висше благо у відреченні від життя, а коли й бажає нам сили, то не на подвиги, а на терпіння. 'Ся нова наука, мабуть, знесилила світ і віддала його на поталу поганцям«.

Гр. Ґрекул: Забавно! То ви вже як гітлерівці до Вотана, готові перейти до культу Перуна?

Єретик: Я ще не скінчив, Макіявель лишився християнином, але сторонником церкви, якою вона пізніше стала. »Але коли світ розніжився — каже він, — коли небесні надії знесилили людей, то се без сумніву вина самих людей (отже не релігії!), які товмачать нашу релігію в інтересах лінивства, а не чесноти... Се фальшиве товмачення є саме причиною, чому народи тепер менше люблять свободу, аніж давніше«[13]).

Гр. Ґрекул: Отже її треба товмачити в дусі поганства?

Єретик: Ні, в дусі апостола Павла, який вивів нашу віру з жидів на ґрунт римський, перевів з Орієнту до Окціденту, перепровадив окціденталізацію віри, зродженої на сході. Колиб православне духовенство на Україні і в Росії було

---

[13]) М. Макявель — *Міркування про перші три книги Т. Лівія* кн. II розд. 2.

виховане в дусі тої релігії, воноб здобулося на щось инше, аніж визнавати большевиків і »живу церкву«, або мовчазне мучеництво. Воно навчалоб вірних, як той великий слуга католицької церкви: »Наші уста, очищені вогнем християнського милосердя, не вимовлять слів ненависти«, але — »як хочете ви любити порядок, не ненавидячи непорядок?« Як бачите, до нічого є слова Липинського про »двояке горіння«. Не двояке воно, одиноке. Пристрасть є utiles virtuti, коли йде про такі річи як »право, честь, мир, свобода«, які отой слуга церкви називає чимсь, »що не дасться ні зважити, ні злічити, ні купити«[14]), коротко — »інпондерабіліями«, що як почують про них ріжні кретини в нас, аж за животи від сміху беруться.

Гр. Ґрекул: Лишіть вашу теольоґію, хоч мушу признати, що коли католики кплять з отої містики, то скорше розумію їх, як вас. Тверджу, що двигуном поступу не є пристрасть, лише розум. Пристрасть лише заводить на манівці, непіддана контролі розуму. В політиці се є — ясність програми і тактики.

Єретик: Що є програма? В споминах писав Бісмарк...

Гр. Ґрекул: Знова Бісмарк...

Єретик: Так... До речі, він теж не був лише »ненависник«. По 1871 р. він ночами не спав, передбачаючи 1914 р., або як казав »змору коаліції«. Чи йому сон зганяла ненависть до инших, чи любов до свого краю? Наші апостоли любови сього не зрозумілиб, бо ненавидять лише з особи-

---

[14]) *Un Ereque defenseur de la Cite* Lettres de S. E. le Cardinal Mercier.

стих мотивів, а безсонні ночі мають хіба, коли живіт болить... Отже в споминах писав Бісмарк, що найбільшу перешкоду для свого діла обєднання Німеччини, бачив в партікулярізмі дінастій і тому в райхстаґу, опертім на загальнім виборчім праві (отже на демократії) — шукав коректива проти центрофуґальних сил дінастій... Чи ним кермував »розум« у вашім сенсі — в сенсі вірности монархічній програмі? Ні, він мав лише одну пасію — зєднати Німеччину і зломити її відосередкові сили, а як — чи монархізмом, чи демократізмом, (якою »програмою«), йому було все одно. Точнісінько, як большевикам ішло не про совіти, чи установчі збори, лише про захоплення влади. Колиб їм удалося ті збори наперед відповідно спрепарувати і кермувати ними, як скажім, кермували вони совітами, а якобінці кермували конвентом, — вониб затримали »демократичну« засаду установчих зборів і парляментарізм... Вони, як і Бісмарк, були прінціпіялістами від пристрасти, не від розумової програми. Ще ясніше се виступає у відношенню большевицької Москви до нас: »покорити під нозі«, як ви самі сказали, се не є арґумент розуму, не розумова програма, се мотив, якого джерелом є емоція. Емоція панувати плюс самодурство поміщика. Щедрін описує такого самодура: — »Ванька! Я шах персідскій! — Шах персідскій-с! — Ан врьош, я турецкій султан! — Турецкій султан-с«! Віками ніхто їм не смів перечити, чи дивно, що се обернулося в них в звичку?«. Такі й большевики! — Ми визволителі трудящих! — Так точно-с, — відповідали хором соціялісти. — Свободу ми тобі принесли, сучий ти сину! — Свободу-с! — відповідали Христюки, Винниченки, Голубовичі, Лизанівскі і Лозинскі... Ще-

дрін казав про росіян: »Ми визнаємо за правду тільки ту правду, яка бє нас по лобі«. От, щоб так свою правду виарґументувати большевикам, — про се соціялісти не думали. Розумові програми — річ другорядна, першорядна се душевна сила, яка дає людям змогу сі програми застосовувати... А вона є чутєвого характеру.

Гр. Ґрекул: Алеж комунізм опертий всеціло на раціоналізмі!

Єретик: Для того, хто вірить словам і глибше не дивиться. »За матеріялістичною і соціялістичною інтерпретацією історії К. Маркса палахтить полумя апокаліптичного видива... Його революціонізм се новочасна версія *Дня Господня,* коли богаті і можні землі впадуть, а бідні й видідичені запанують у відродженім світі... Мимо свого атеізму концепція Маркса релігійна. За тим соціяльним рухом криється релігійний імпульс, хоч і спирається він на »раціональних« законах історії«[15]).

Ціла концепція Маркса у високій мірі субєктівістична, »ідеалістична«, сказалиби большевики. Я не знаю иншої течії, яка таку вагу клалаб саме на людську активність і власне sic volo, яка не іґнорувалаби так законів історії, яка так не випливалаб з підсвідомих настроїв, як марксізм і большевізм! В їх аґресівности, насильництві, непримиримости, доґматізмі, непомильности, універсальности — чи не бачите ви клясичного прикладу чисто містичної ментальности? Ніякими арґументами ви їх не зібєте. Містику забє лиш містика. Але ваші порожні душі лякаються її як чорт ладану.

---

[15]) *Progres and Religion, an historical enquiry* by Chr. Dawson London 1931 стор. 229 і слід.

Гр. Ґрекул: Досить, що її маєте ви. Бо якраз се вони закидають вам.

Єретик: А якже! — *Нові Шляхи* — обурювалися за пригадку Сірка, такого негуманного у відношенню до потурчених перевертнів, *З. Україна* заводила про мій »субєктівізм«, а *Пролєтарська Правда* з себе виходить на пропаґанду »розтлілої ненавистю психіки« в антібольшевицьких поезіях Маланюка. Неправда, як таке »моральне« обурення мило звучить в устах оборонців Чека? І вже сам той факт доводить, що з тим »моральним« обуренням (не лише большевиків) щось не теє... Якісь инші причини того »обурення« мусять бути. Все те Кальвіни, які протестують проти інквізіції, щоби спалити Сервета.

Гр. Ґрекул: Що мають спільного большевики з соціялістами?

Єретик: Дещо. Але ось вам другий приклад. Недавно *Роботнік* виступив проти »світа, затроєного ядом ненависти«, в якім »жиди ненавидять католиків, католики жидів« і одні народи инші. І відразуж йому відповів жидівський *Наш Пшеґльонд,* що треба »розріжняти між шовіністичною ненавистю і обороною шляхетних людей перед тою ненавистю«, бо »жиди лише протестують проти тих, які їх переслідують«[16])... Тіж Кальвіни! Світ не зміняється. Скрізь на справедливість і несправедливість глядять крізь призму власних інтересів і емоцій. Можна їх осуджувати, коли вони — як в большевиків — брутально й цінічно нагинають найвзнесліші кличі людства до інтересів, в найліпшім разі — одної нації, в найгіршім — кліки. Але не-

---

[16]) *Nasz Przegląd*, 14 VII 1932.

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
у ЛЬВОВІ.

ґувати як згубний — той »тепловий і волевий момент«, що є мотором всього, — абсурд... Коли большевізм прийшов на Україну під прапором нищення всього несвого — абсурдом було гнобити той психічний антідотум, який нуртував вже в нашій психіці і який ґрунтовно витереблювала соціялістична пропаґанда порозуміння з »братнім російським пролетаріятом« під »більш людяним прапором, аніж релігійний і національний шовінізм«...

Гр. Ґрекул: Критика легка. Але як смієте ви забувати ту величезну орґанізаційну працю соціялістів на Україні, підчас траґічних 1917—1920 років, яка зєднала під своїм стягом міліонові маси, яка дала їм програму, яка просвітила їх?

Єретик: Не вистарчилоби годин, аби діскутувати на тему, що соціялісти тоді дали, а чого не дали. Але сама ваша фраза підсовує мені відповідь: Їх згубив механічний погляд на світ. Придумати як найкращі форми орґанізації, обєднати як найбільше число, пізнати куди йде поступ і навчати сього маси, видумати найкращу програму і т. п. — вчити сю масу, що не вільно бути нетолєрантним до поглядів инших; що ті, проти кого ми орґанізуємося (большевики) — є лише збаламучені визнавці спільної, єдиної етики; що нашу »найкращу« програму ми змінимо, коли нас переконають, що друга є ще краща, і в усім прислухатися не до свого голосу, а до голосу змінливої маси, — не »осліпити« її вірою в слушність своєї справи, а переконувати большевиків, щоб не »ставили своїх застарілих емоцій над своїми шляхетними заявами«, чи се значить внести богато твор-

чого у великий історичний процес?.. А зрештою, як могли думати инакше ті, які — і перед 1917 р. — »горіли для слави і чести Росії«?

Гр. Ґрекул: Значить ви неґуєте цілу повну самопосвяти, велику працю наддніпрянської інтеліґенції перед війною в *Просвітах,* в перших київських і харківських часописях українських, в кооперації, в царських Думах, оту, яку з таким патосом описують в споминах Чикаленко, Приходько і инші?

Єретик: Не неґую і не неґував, бо й сам в ній участь брав. Божевільним бувби той, хтоб не старався використати всі можливости для такої праці. І большевики йшли до царської Думи і цареві присягали, не стративши своєї політичної й марксівської невинности, і вони — як і ми — мали леґальну пресу, в якій очевидно доводилося писати иншим тоном. І навіть під драконським законом большевізму — витаю всякий оклик протесту, всяку можливу — дійсно для нації корисну працю (можливости для того стають чимраз меншими там). Але — коли київська *Рада* висловлювала свій жаль, що Столипін »несвідомо« прислужився »до гальмування цілком культурно-національного руху одної з галузок руського народу, народу українського, що брав і хоче надалі брати участь в загальнодержавнім життю Росії для спільного блага всіх народів, які живуть під крилами двохголового орла«, — то ся робота була високо шкідлива, бо не прояснювала національну свідомість, лише її затемнювала. Коли 1917 рік і упадок царату — збудили Україну, то оттакі статї її »присипляли«...

Гр. Ґрекул: Може й обходи Шевченківські »присипляли«?

Єретик: Один з таких обходів описує Чикаленко в *Щоденнику:* один професор виголосив промову про Шевченка, »який являється символом національного відродження українців, які хотять жити в злагоді з братами-москалями. Потім почалися, звичайно, нудно-солодкі промови про Шевченка, про »неньку Україну«, »безталанну сиротину« і т. п. Отгакі обходи і такі статі, як в *Раді* ніякої нації не збудують, як не збудують її і ті статі в большевицькій пресі надворних українських одописців про Леніна, і партію, що вщеплюють в нас російський патріотізм. В своїх спогадах писав Штреземан під датою 29 квітня 1924 р.: »остаточно рішає все політика сили, але коли нема сили, можна також поборювати ідеєю«. Певно, що наші земляки на Україні мали ще менше сили супроти Росії, аніж Штреземан супроти Франції, але — чи таке ясне розуміння пружин політики знайдете ви в *Споминах* наших наддніпрянських цінцінатів? Навпаки, в ріжних *Відродженнях Нації* писали вони, що »ніколи не думали«, що їм в спорі з Керенським чи з Леніном — доведеться апелювати до арґументу сили. А перед 1917 »ми тоді найщиріше були переконані, що ренеґати (Савенки і инші російські націоналісти з »малоросів«, що кричали про небезпеку мазепинства — Д. Д.), кричать так собі, що ні їм, ні московському пануванню на Україні наш скромний рух не загрожує«... Не в »просвітянській« роботі було зло, а в психиці малоросійській, яка о цілі десятки літ відстала від імманентних цілей руху, і яка божевільним уважала кождого, хто дивився на річи тверезіше.

Гр. Ґрекул: І се робили соціялісти?

Єретик: Ще як! Скільки то разів чито в ки-

ївськім *Дзвоні* чи де, чи в *Украінскій Жизні* картали мене за сіяння ворожнечі до російської демократії, та впевняли, що мої погляди »не мають, на щастя, ніякого успіху серед нашого громадянства« і що мною вказаним шляхом »українська демократія не піде«... І ви думаєте, що загальний емоційний підклад нашого соціялізму під тим оглядом змінився?

Гр. Ґрекул: Не тільки гадаю, а навіть знаю: вистане перекарткувати те, що вони пишуть, щоб довести безглуздість того, що твердите.

Єретик: Власне я »перекартковував« і знайшов у *Вільній Спілці* в 1923 р. Знаний наш гуморист, Григорий Наш питається там: »Колиж можливий мир України з Московщиною? — Лише тоді, коли знайдеться такий московський уряд, який зречеться імперіялістичних зазіхань на Україну... Хтож се зробить і може зробити? Тільки глибоко й щиро демократичний уряд«. Ось тоді Україна буде »другом і братом Росії«, бо »Україна лише Росії-другові віддасть свою любов«[17])... Мило, що?

Гр. Ґрекул: Щож в тих заявах вас вражає?

Єретик: Те, що тут не йде про ніякий демократизм. Спершу »другом і братом« була Росія Мілюкових для наших соціялістів, потім »віддавали вони свою любов« Керенському, а далі — большевикам, а потім знова Денікінові, а тепер знов демократії, а коли оті всі оту любов по черзі взяли і нашу »нещасну Оксану« покинули, вона знова мріє про »друга«, якомуб могла »віддатися«... Чи се не патольоґія? Власне тут ніпричім ані »гли-

---

[17]) *Вільна Спілка* Збір. 2 Прага 1923 стор. 26, 75, 115.

боко-щирий« демократізм, ані »щиро-інтернаціональний« большевізм, ні програма — а почуття, емоція — неперебoрне бажання бути зґвалченою. О, ті люди теж кермувалися не програмами, а підсвідомим почуттям. Теж його можна підвести під большевицьку формулу — »під нозі«, лише одні нас хотіли кинути під ноги, а ми — простелитися на підлозі... Менше булоб тої »любови«, ліпше булоб. Ваш, якраз ваш беззубий соціялізм, »щирогуманний« плекав сі емоції. В нападі безсилого шалу лаяв нас за се Куліш »скопцями«, Тичина — »евнухами і кастратами«, а Шевченко »льокаями«. Але ви хочете сей »дух« далі в нові покоління вщеплювати вашим »інтернаціоналізмом«...

Гр. Ґрекул: Щоби так перекручувати чужі думки...

Єретик: Та не думки, чиж ви не відчуваєте, що за нікчемна душа визирає зза тих »думок«! Знаний знавець людської душі казав, що »лише якась пристрасть (passion) може затріюмфувати над иншою пристрастю«. Він кпить з тих »декляматорів-моралістів«, які пропонують »знищити пристрасти«, бо за тим прийшлаби »руїна народів«, коли послухалиби рад тих »моралістів«. Він каже, що пристрасти, »підтримуючи вічну ферментацію в наших гадках, запліднюють в нас ті самі гадки, які, безплідні в холодних душах, булиби як насіння кинуте на камінь. Пристрасти міцно зосереджують нашу увагу на предметі наших бажань«, »активність духа залежить від активности пристрастей«. Большевики над нами взяли гору власне тому, що мали їх, а не тому, що були мудріші чи обачніші. А що

найцікавіше, той самий Гельвецій твердить, що »книга майбутнього відчиняється лише єдино пристрасти... Коли лише орлиний зір пристрастей проникає в темну пропасть будуччини — байдужність родиться сліпою і дурною. Коли небо погідне і повітря чисте, міщух не передбачує бурі; лише заінтересоване око уважливого селянина, який з жахом бачить, як ледви помітна пара підноситься над поверхнею землі, згущується в небі, і покриває його тими темними хмарами, яких напіввідкрите лоно ось-ось виригає громи і град, що понищать його жнива«[18]).

Гр. Ґрекул: Дуже поетичний образ. Не вхоплю тільки звязку між ним і тим, про що говоримо.

Єретик: Хочу сказати, що отой ваш хвалений »розум« в душі холодній, не заплідненій »пасіями« Гельвеція — є стерільний, він все хитатиметься (як в гих ес-ерів) під ріжними »нашептами«, все не буде »твердо« хотіти і »рішучо« бажати. Думка не скристалізується, коли не дивитиметься на річи очима пристрасти. Власне в тім суть нашого відношення до большевізму, не в »помилковости програми« чи »невдалій тактиці«. Цілий ваш інтернаціоналізм, я думаю, випливає з того, що ви не любите свого, а не маєте в собі...

Гр. Ґрекул: Певно отого »національного духа«?

Єретик: Про мене!

Гр. Ґрекул: Тих духів маємо вже досить. Ми не є спірітісти і під тим оглядом, як і під богатьма иншими, тримаємося ясних вказівок Дра-

---

[18]) Helvetius — op. cit. Discours III стор. 7, 8.

гоманова в *Чудацьких Думках.* »Обрусєніє« се ознака і наслідок не національного духа, а певної державно-адміністративної сістеми; признаючи се, »ми ставимося зразу на реальний ґрунт в боротьбі з тим обрусєнієм: станемо боротися з тою сістемою і при тому боротись безпремінно, маючи союзників, між котрими будуть і самі великоруси, бо сістема шкодить і їм«. Ось якою програмою отворите очі трудящому людові і зміцните почуття його міжнаціональної солідарности, яку затроюють міщанські партії.

Єретик: Ну, певно. Хоч мені здається, що ліпше від большевиків ніхто не затруїв раз на все на Україні почуття »солідарности працюючих«. Але ваша цітата з Драгоманова — чудова. І я кращої не найшовби. Саме через те, що ви не вірили в »духів«, й шукали »союзників« в демократії, в інтернаціоналі, в радянстві й знов у демократії, »глибокій і щирій«, і все їм доводили — що їх »сістема« їмжеж самим шкодить. На жаль, послуху не мали! Бо тамті мали отой »національний дух«, в який ви не вірите, а який визирав зза кождої »сістеми«. Колиб і ви мали, опріч сухих шпарґалів, отой »національний дух«, то зрозумілиби, що діло не в сістемі, а в ґеополітичних конечностях, яких виразом є той мітичний »дух«; тоді старалисяб йому протиставити щось подібне своє, а не тішитися з нової еманації духа російського націоналізму, витаючи його як збавителя у Вікторі Чернові, як гетьманці — в »хліборобській Росії«, ліберали — в »демократичній« і пр... Ні, дуже хиткий є отой драгоманівський »реальний« ґрунт.

Гр. Ґрекул: Партії не є ще російським народом...

Єретик: А деж він є? Коли ви союзничаєте з Керенським — говорите, що з російським народом. Коли з Черновим — теж те саме, і коли з большевиками — також! А коли вони, взявши любов вашу, вас зрадять — кричите, але не проти народу, а проти партій, знова шукаючи за мітичним народом. Деж є він, той нарід? Таж він не голка? Чи не краще по мужеськи визнати те, що є і зрозуміти, що йде не про сістему — яку нібито знесуть инші, кращі »великороси« — а про той »дух«, за яким криються безкомпромісові реальні інтереси цілої російської нації.

Гр. Ґрекул: Чому безкомпромісові? Як партія інтернаціонального мира, порозуміння і співпраці, ми повинні зясувати...

Єретик: І засідати в однім інтернаціоналі з ворожими російськими і иншими партіями?

Гр. Ґрекул: От арґумент! А хіба Китай й Японія не засідали в тім самім Союзі Народів?

Єретик: А, коли так виглядає ваша »міжнародна солідарність пролєтаріяту«, як »солідарність« Китаю й Японії...

Гр. Ґрекул: Політика полягає на взаїмних уступках!

Єретик: Ваша також, але чи на взаїмних? Енґельс писав: »Ми маємо працювати над визволенням західно-европейського пролєтаріяту, і сій меті підпорядкувати все инше«[19]. А большевики твердять, що мають працювати над визволенням свого пролєтаріяту і сій меті підпорядковують все... Тай »підпорядковують« і ще

---

[19]) *Aus dem litterarischen Nachlass* von K. Marx, F. Engels und F. Lassal Herausg Fr. Mering B. III S. 77—78.

ВІБЛІОТЕКА Др-а С. Федака

як! А наш соціялізм удавав, що те підпорядковання не є ніяке підпорядковання, що КП(б)У се українська партія та що II інтернаціонал дійсно ними журиться, тоді, як він стояв на становищі Енґельса, і досі на нім стоїть... Бо там дивлять ся на справи очима »пасії«; бо чисто розумові концепції без почувань, що звязані з ними, не є джерелом чину. Ось чому інтернаціоналізм Енґельса, Дашинського і Леніна — йде в парі з шовінізмом, а ваш »інтернаціоналізм«...

Гр. Ґрекул: ...нічого спільного з націоналізмом не має. Соціялізм є за европейську федерацію. Ми не фанатики, а демократи: як народ схоче, так і буде! Коли для його блага треба буде незалежности, ми за неї, коли федерації — ми за федерацію — чи европейську, чи східно-европейську.

Єретик: Гадаю, що колиб вам запропонували настромитися на паль, ви і тоді »розумувалиб«: »щож? Коли се піде нам на благо, сядемо«, і тому ваші теорії...

Гр. Ґрекул: Не в теорії визнаємо ми наші програми, а на практиці. Маємо перед собою приклад демократичної Чехії. Там рух пішов строго по демократичній лінії, несучи не містичні »духи«, а передовсім освіту і орґанізацію в народні маси. Рідко де знайдете таку богату популярну літературу, як у чехів. Високопарних, »сальонових«, віршів в стилю *Вістника* там дійсно не богато... Тою своєю роботою чехи відродили духово раба-мужика. Такої демократії прагнемо ми і на Україні під Москвою і коли знайдемо в тім ділі союзників...

Єретик: Знов союзники! Але чи ви думаєте, що ви несете оту демократію?

Гр. Ґрекул: В кождім разі говоримо про реальні річи, не про »расу«, »голос крови«, »предків« і т.п. абстракції, які ви обожествляєте.

Єретик: Абстракції? Уважаю, що то є найреальніші річи на світі. Натомісць найбільшими абстракціями уважаю ваші »поступи«, »міжнародні солідарности«, »соціялізми« і т.п. На »приклад древних продків« покликалися завше діди наші, про »Україну« (не про »трудящий нарід«) говорили вони, а за ними й Шевченко. Ви відірвали ваш »трудящий нарід« від предків, від минулого і від України (»яка Україна? Може панська?«), а зєднали його натомісць з иншими »трудящими«, поза Україною сущими, яких треба любити навіть, коли йдуть в гості. Що ви тим гостям здолаєте протиставити? Яку релігію?

Гр. Ґрекул: Ми проти всяких релігій. Кожда церква голосить, що тільки її віра правдива, а инші віри, то поганські... З того лиш родиться між людьми незгода і війна[20]).

Єретик: Яка є батьком всіх річей, сказав Геракліт, в тім і справедливости.

Гр. Ґрекул: Геркаліт давно помер.

Єретик: Але живіший від вас.

Гр. Ґрекул: Справедливість — се порозуміння і згода!

Єретик: Так, так:

Любов, браття, що світ збавить,
Згода — доч небес свята!

Ви аж до смерти співатимете отсе ваше *Цідрім-*

---

[20]) К. Коберський — *Українське народництво* стор. 123.

цім-цім. Ви навіть не завважуєте, як спроневірюєтеся власному гуманізмові і вільнодумству. Давне вільнодумство протестувало проти закування думки. Але хіба її тепер сковують »царі й попи« (як то звучить у вашім милім жарґоні)? »Царів« хутко будуть лише в музеях показувати, а »попи«... Зрештою з ними ви вже погодилися. Тай не вони страшні тепер. Є страшніші, нові »попи« нової церкви, комуністичної, яка так гнітить думку, як ніодна инша. А ви — лиш по десятьох літах панування комунізму — пішли проти нього, та й то не всі, говорячи перед тим лиш про »дефекти механізму«. Коли Лютер виповів війну Римові, то вже не оглядався. А ви — воюєте з Римом-Москвою, а все чекаєте, чи не знайдеться новий комуністичний папа, щоби віддати йому свою любов. Де у вас старе безкомпромісове наставлення давного вільнодумства, яке ви без сенсу наслідуєте?

Гр. Ґрекул: Наші вчителі вчили нас до всього, навіть до свого, ставитися критично, до кождої доктрини підходити всесторонно, не судити наосліп, і довго застановлятися, щоб пізнати де болить.

Єретик: Так, так, болить бік девятий рік, та не знаю, в котрім місці. Чи вас взагалі щось болить? Лютери і Вольтери знали, бо коли боролися з одною релігією, хотіли аби запанувала їх, »правдива«. А чого ви хочете, самі мабуть гаразд не знаєте... Де ваша леґенда? Стару, вільнодумну — з її молодим запалом — згубили ви і потопили в дусі нудкої »толеранції«, нову, соціялістичну — вкрали вам большевики. Що вам лишилося? Шевченко? Але »клерикали« консеквентніші, коли кажуть — »пора скінчити з культом Шевченка«! Кон-

секвентніший був і Драгоманів, коли нарікав, що забогато »фанатичного засліплення« в Шевченка. Що спільного має він з вашою нудкою наукою? Старі вільнодумці казали, що душа сама спасеться поза офіційною церквою чи то II-го чи то III-го інтернаціоналу і не розумієте, яку реакцію представляєте ви з вашими перестарілими фразами! Тим хочете просвітити »раба-мужика«? Зогріти його, потягнути до чогось великого? Помака зробите з нього, отого потурченого болгара, що говорив по болгарськи, але — навіки був зєднаний для віри Магомета, для чужої віри.

Гр. Ґрекул: Часи середновічя минули, ви забуваєте, що ми живемо в XX віці.

Єретик: Хто вам сказав, що часи середновічя минули? III-ий інтернаціонал не є середновічна установа? Канонізація жидами Шварцбарта (якій ви протиставляєте боротьбу з антісемітизмом) — се не середновічя? Коли ви втратили всяку віру, се не значить, що світ її втратив. У вік віри і тиранії, у вік нового ісляму, большевізму — протестувати проти »зарозумілости на власну думку«, проти »нетолєранції ідейної«, проти »пристрастей пекла«, коли єдино в нім — родяться нові плідні гадки, проти доґматізму, який один здолає стримати побідний похід варварів, се значить не підготовляти новий вік гуманізму і щастя, лише торувати шлях тому ісламові, бути його мимовільним »помічником«, кастратом народної душі. Затримати сю пляґу соціялізм безсилий!

Гр. Ґрекул: Ми соціялісти, але не анархісти, не забувайте сього.

Єретик: Ви не є ні анархісти, ні соціялісти,

ви філістри. Цілком певно, що нова доба, що прийде по нас, не обійдеться без міщанських чеснот (як не обходиться без них ніодна), але хто тепер ту добу хоче наблизити, мусить забити в собі міщанина і міщанство. Контракція часом влучає поза свою мету, але так завше буває з антітезою. Антітеза — се мов ріка, що виступає з берегів, але теза — в стадії її упадку — се мов висхла річка. Теперішний світ потребує абсолютної правди, яка одна може дісціплінувати і поривати, не підогрітої драгоманівщини з сосом веґетерянського соціялізму. Коли ми тої правди не дамо, її шукатимуть у червоного Магомета. Повторяю слова Гельвеція — »над пасією затріюмфує лише пасія«. Хто забиває її, забиває себе самого і вашу, напівмертву, доктрину.

Гр. Ґрекул: Я думаю, що замісць діскусії вам варта пришити табличку на лобі з написом: »ось людина, що зійшла з розуму«! Дійсно, плести отсі нісенітниці потрафить тільки хтось, хто втратив здоровий розум.

Єретик: Бачу, що й ви здібні »ненавидіти«! А кажете, що не розумієте, що то ненависть. Тільки, що Бісмарк і Клемансо — в ненависти були великі, як і в любови. Ви — в однім і другім — дрібні. Тамті — ненавиділи річи і гасла, ви — особи, яким охоче заткалиб рота...

Гр. Ґрекул: Сі теревені треба скінчити, ані один щирий і глибокий демократ...

Єретик: Розумію, що з тим вам булоб догідніше... Але — запамятайте, що ніде, ніколи не вели за собою суспільности ті ґрупи, що з народу роблять »ахайську галайстру«. Бо для неї завше знайдеться якийсь Рим...

ЛНВ 1932 VII.

В ПУТАХ ФРАЗИ

»Щоби правити народом — пише Мопасан *(На воді)* — потрібний лише добрий дотеп. Блискучий гумор заступає в нас місце ґеніяльности, влучний дотеп освячує людину, робить її великою для потомства... Нарід любить того, хто його бавить і дарує тому, хто здолає його розсмішити.

Побіжний погляд, кинутий на наше минуле, покаже, що наші великі люди всю свою силу завдячують лише щасливим дотепам. Найогидливіші володарі — ставали популярними через свої влучні жарти...

Слова, слова, нічого, лише слова, іронічні чи героїчні, веселі або глузливі, все вели перед в нашій історії...

Кльодвік, християнський король, слухаючи оповідань про муки Христа, скричав:

— Чому я не був там з моїми франками! — Сей володар, щоби панувати самому, повирізував своїх союзників і родичів, і доконав найнеможливіших злочинів. Але на нього дивилися як на цівілізованого і богобійного монарха...

— Ах, чому я не був там з моїми франками!...

Людвік IX, хоч і був святий, не лишив нам ніодного цікавого слівця, яке варто булоб запамятати. Томуто й панування його представляється страшенно нудним, повним побожних казань і церковних церемоній...

Генрик IV... се майстер! Скритий, підступний, облудний, киринник, яких мало, дурисвіт, гуляка

і піяк, що не вірує ні в Бога, ні в чорта, — він здолав, завдяки кільком дотепним жартам, здобути собі славу лицарського короля, чесного, шляхетного і великодушного...

Чим він на віки зєднав собі французькі серця, то головно ґеніяльним висловом, якого доти ніколи не вимовляв ніодин володар:

— Коли Бог продовжить мені віку, хочу, щоб не було в моїм королівстві такого бідака, який не мавби — бодай в неділю — в мисці курку!...

Ось як опановується юрбу! Сими словами Генрик IV раз на все вирив своє обличя в памяти нащадків. Назвіть лиш його імя і вже ви чуєте смачний запах вареної курки...

Колиб Людвик XVI здобувся хочби на один жарт... він уникнувби ґільотини.

Наполеон I кидав цілими жменями слова, що хапали за серце його вояків.

Наполеон III заздалегідь погасив гнів нації, обіцяючи їй, що »імперія — се мир«! Імперія — се мир! Чудова брехня! Але по тім, як се сказано, міг він проголошувати війну цілій Европі, не боячись вже ніяких неприємностей від свого народу. Він знайшов просту, виразну, захоплюючу формулу, яка так вражала думку, що й факти їй нічого вдіяти не могли.

Він воював з Китаєм, з Росією, з Мексіком, з Австрією, з цілим світом. Але якежто все мало значіння? Ще й досі згадують французи про 18 років спокою, які він їм дав: »Імперія — се мир!«...

З тих історичних слів — кінчить Мопасан — нема й десятьох автентичних. Але се не має нічого до річи. Важне, щоб люди були переконані, що їх, сі слова, сказали ті, кому їх приписують«.

І щож мають значити сі парадокси? — спитають мене.

Дуже богато! В сій тираді француза є глибокий зміст. Тут іде мова про одну з метод панування над народом; тут відчиняються трохи двері до тої кузні, де куються найстрашніші, бо невидимі, духові пута на нарід; і Мопасан в поетичній формі говорить те саме, що перед і по нім говорили соціольоґи й політики. Ще Макіявель зауважив, що володар повинен не мати добрих прикмет, лише виглядати на такого, що їх має, а тоді може робити щось цілком протилежне голошеним засадам, — а все знайде потульну отару, що побіжить за ним... Вільфредо Парето — вже в наші часи — стверджує, що »правляча верства може одурювати підвладну і змусити її служити своїм інтересам«, лише прикриваючись серпанком гарних фраз... Цілком як ті Генрики й Наполеони!

І тільки коли французи переконалися, що не для них, а для себе мріяли про курку в мисці їх королі; коли седанська катастрофа і поява німців у Парижі переконали їх, що імперія не мир, лише війна і то страшна, з утратою провінцій і з пятиміліярдовою контрібуцією, — щойно тоді спала їм з очей полуда з пишних фраз, щойно тоді уздріли вони неприкрашену дійсність!

Ось про сі серпанки й хочу тут говорити, про ті серпанки з демаґоґії й порожних фраз, які в нас беруться за дійсність і які відіграли таку значну ролю в нашім зриві і в його невдачі... Мала Генриків Франція, мали й ми. Лише не власних, а чужих, і хоч не таких дотепних, то зате може спритніших. Се була та »мудрість чужа«, що мов кайданками руки, сковувала нам

БІБЛІОТЕКА
Др-а С. Федака
у ЛЬВОВІ.

душу, оплутувала незримою сіткою чужих доктрин. Особливо нашу соціялістичну верхівку.

Се зачалося в нас на Україні ще від Петра. Зараз, як тільки довідався цар про »зраду« гетьмана Мазепи, випустив — як тепер большевики — маніфест до українського народу, в якім м. и. стояло — »...нікоторий народ пад солнцем такімі свабодамі і прівілеями, і льохкастю пахваліться нє может, как, по Нашей, Царскаво Велічества, міласті — народ Малорасійсскій«... Формулу отже проголошено, а потім — міг великодушний цар стинати голови мазепинцям, засилати їх на Сибір, замучити в Петропавлівській твердині Полуботка, скасувати гетьманщину, — а все знаходив легковірів, переконаних, що »нікаторий народ пад солнцем« так свобідно не живе, як з ласки царської величности нарід малоросійський...

Незадовго перед першою революцією в східній Европі, коли царат хилився і падав, стару царо- і славянофільську фразеольоґію заступила нова. Ся фраза була — »свобідна Росія«. Не було ніяких причин думати, що нова »свобідна Росія« буде супроти нас иншою, аніж несвобідна; ніякої причини припускати, що нові будівничі імперії будуватимуть її иншими засобами, а не залізом і кровю її підбитих народів, — але фраза про визвольну місію російського народу дурманила всіх на Україні, унеможливлювала всяку самостійну концепцію української політики...

Сю фразу вбивалося нам в мозок леґальною пресою, жидівською, російською і... українською, нелеґальними брошурами й відозвами, з уст до уст. І той, хто не жив в туманні сих отруйних ґазів, не може собі уявити, що се було за »деліріюм«,

що за масове божевілля! А серед того — никла кожда здорова національна думка на Україні, вмирала, не встигши розцвісти.

Політичне визволення України розуміли в нас не инакше, як політичне визволення Росії з під царату; своєї революційної програми в нас не було, була натомісць російська революційна фраза. В ідею соціяльного визволення вкладали ми не наш зміст, а чужий. Ось що пише про се клясичний свідок в своїх споминах про перші роки XX віку на Україні перед революцією:[1]) »Щодо нашого відношення до соціяльних питань, то... нас, українську молодь, з боку соціяльного нічого з соціялізмом не звязувало. Хоч цілий уклад українського життя не мав нічого спільного з соціялізмом, але якраз соціялізм став у нас політичним гаслом дня! Власний здоровий розум в нас заступала »чужа мудрість«. Сею мудрістю був соціялізм. Томуто Лібкнехта, — *Дядька Дмитра* і *Добру пораду* та инші (соціялістичні брошури) ми читали, на загал, дуже співчуваюче. Правда, справа з спільними коморами і чобітьми (як се мало бути в соціялістичнім раю) видавалася нам не зовсім ясною: ми бачили село в процесі його щоденної господарської праці і трохи сумнівались, чи може все піти так гладко, на команду зверху. По друге, нам почасти не подобалось, що при соціялізмі... мусілаб зникнути поезія індівідуального українського господарства. Але соціялістична фраза панувала тоді неподільно над нами. А соціялістичні брошури вважалися в ті часи майже що не божеським обявленням і... критикувати їх не було в звичаю«!...

---

[1]) В. Приходько в *ЛНВ* VI 1927.

»Ми українці — читаємо далі — були передусім і майже виключно діти села. Тай місто на Україні (з деякими виїмками) не було таке, як писав Маркс і Лібкнехт. Там були лиш... майстерні столярські, слюсарські, з »хозяїном«, що сам був майстром, та з його кількома »челядниками«; се було зовсім не те, що ми читали в революційних брошурах про високі димарі і многоповерхові фабричні будинки з тисячами робітників і з пажерливим капіталістом на чолі, котрий нічого не робив, гільки їздив на рівієру.

Але й ті маленькі майстерні... були »не наші«. »Не наші« в тім розумінню, що ми психольоґічно для себе не уявляли тут якоїбудь ролі. Майстерні чи робітні були майже виключно жидівські. Ми заходили від часу до часу до кравця чи шевця, що тулився десь на задньому дворі Почтової вулиці в двох низеньких кімнатках... Ми не могли не чути того страшного специфічного повітря, що стояло в сих маленьких подвірях, повних дітей і страшенно забруджених«...

Але ми думали, що чужа соціялістична фраза сього чужого міста — має стати нашим евангелієм. »Нам і не спадало на думку, що ось власне ми мусимо вмішатися в сі складні і незрозумілі для нас (міські) стосунки«, що не вони нам, лише ми їм маємо накинути свою волю... »І тому, хоч і з яким незрозумінням ставилися ми до ідеї пролетаріяту, всеж... ширили її, їй підпорядковуючи ідею селянства і нації«.

Їздили семінаристи, роблячи революцію, а з ними їздив Карл Лібкнехт, обнявшися з *Дядьком Дмитром,* та иншими соціялістичними брошурами... І нікому й не ввижався той грізний час,

коли Карл Лібкнехт, в спілці з щойно описаним жидівським ґеттом схопить за горло наївного дядька Дмитра... Соціялізм, зроджений в нас в сім ґетті і в російськім марксізмі á la tartare, став релігією селянської України. Дійсність скапітулювала перед фразою. Були такі, що отряслися з гіпнози сеї чужої фрази; що зірвали з соціялізмом; що прислухалися до правди власної землі. Але таких було небогато.

А коли прийшов момент великого порахунку в 1906, 1918 рр. впоєна в нас чужа фраза, мов іржа залізо, сточила нашу душу, відбираючи їй полиск і гарт.

— »Свобідна Росія несе нам свободу!« — вчили нас, а потім могла ся свобідна Росія скільки хотіла бомбардувати Київ, обкраювати нашу теріторію, заселяти її зайдами, реквірувати останні рештки майна зпід селянської стріхи, запроваджувати діктатуру чужинців, напихати тюрми, як за царських часів, мужиками, а все знаходилися Христюки, Севрюки, Лозинські, Винниченки, тощо, які кричали їй осанну, які готові були присягати, що Україна — самостійна, а совітський уряд дійсно не тільки робітничий, а й селянський. Большевики знайшли — як казав Мопасан — чудесну формулу, яка так вражала думку, що й самі факти їй не могли нічого вдіяти.

Так ми увірили в інтернаціоналізм, увірили, що ми контрреволюціонери, що під возом вигідніше, як на возі, і т. д. Увірили і в потьомкінівські села.

Фраза не дала нам — особливо соціялістам — заняти правильне становище до жидів. В історії жидів пише Ренан про один момент, коли зано-

силося на повстання проти римлян: »Частіше, як колибудь приходило до сутичок між жидівським населенням і римською поліцією«, при чім всякий жид, хто був проти римлян, був особою незайманою. »Всякий горлоріз, що не корився владі, уходив за святого, розбійник ставав патріотом, затримувати злодіїв уважалося за зраду. Одному жидові, якого обовязком було розшукувати злодіїв, — казав рабін: »на що ти видаєш нарід Господень?«

Дві тисячі літ пізніше, на процесі Шварцбарта — бачимо знов, як з горлоріза робили святого, а з розбійника-патріота, бо належав до вибраного народу. І деякі українці навіть ставали по його стороні, бо ся примітивна оборона »свого« прикривалася в жидів галасливою фразою про гуманність і терпіння... Фраза заслоняла перед нами суть.

Віра в деклярацію, не в суть не давала демократам і соціялістам підходити до наших справ з нашої точки погляду. Дійсність зникала перед очима. Ось як пише про се соціяліст-революціонер, права рука Шаповала: »Будучи соціялістами і шануючи соціялізм, як найвищу ознаку людської справедливости, чести і волі, ми вірили всякому, хто носив імя (імя — тут вся річ!) соціяліста. Ми не могли собі уявити, щоб будьякий соціяліст міг говорити про підлеглість або залежність України. Адже се було суперечно до волі, про яку соціялісти повинні дбати перш за все. І треба було аж виразних погроз »штиками« соціяліста Незлобіна, цілої низки виступів соціялістів Фруміна, Лепарського і Соколовського, Таска та ин., провокаційного нападу московських драґунів на Бог-

данівський полк, зробленого під охороною соціяліста Оберучева, наказів і промов соціяліста Керенського, щоб ми«... — думаєте, щоб »ми« нарешті навчилися відріжняти словесний серпанок від сути річи? — Ні, щоб »ми« і десять літ пізніше засновували *Ліґу соціялістів сходу Европи,* йшли в підсусідки до московських соц.-революціонерів, чекаючи, аж баґнети Чернова навчать »нас« так, як баґнети Незлобіна.

Віра в »голошені гасла«, в »заяви« і »деклярації«, в фразу — ось що було по нашім боці, по другім власна правда, непомильна, вперта й тяжка, яка йшла отверто до спрагненої меґи, а гаслами послугувалася лише як тореадор червоною хусткою, щоби повести осліпленого бика в бажану йому сторону.

Є анекдот про діпльомата, який їхав на кораблі, що раптом потонув. Під водою зустрівся діпльомат, око в око з акулою і вийняв великий ніж... Але акула промовила: »Як, ви, діпльомат, беретеся до риби з ножем?« — І засоромлений діпльомат випустив з руки ніж і акула проковтнула його...

Скільки разів підносили ми ніж на потвора, але заразже солодкими фразами він роззброював нас: — Як? Ви воюєте шовінізмом?! Як? Ви підносите руку на братний нарід, на демократію?!.. І наші руки опускалися. Фраза тріюмфувала, а з нею й акула, що пожирала нас.

Ся фраза не дає і досі викристалізуватися на Великій Україні ясній доктрині націоналізму. »Донцов закликає романтиків — пише В. Поліщук — до нового змісту »національної революції«... Якої?.. бож національне питання в нас, як відо-

мо, завершилось розвязанням поруч з соціяльним: доказом є СРСР«...

Що можна довести сим невільникам доктрини? Один каже, що факт національного гнету на Україні мусить привести до національної революції. Другі — зі здивованням питаються, як сміємо ми говорити про революцію, коли національне питання, »як відомо« з політграмоти, є вже розвязане... В байці Андерзена курка, що висиділа каченя, зі здивуванням питається — як сміє воно плавати, коли, »як відомо«, воно є курча? Замісць творити програму зі спостережених на фактах потреб життя, соціялісти каструють се життя для догоди абсурдної фрази.

Через що безладно шамоталася Велика Україна? Через те, що нераз її »еліта« дивилася на світ через чужі окуляри; через те, що вірила, що чужі Генрики дадуть їй по курці в миску, та що чужа імперія принесе бажаний мир і добробут... Через фразу.

»Ми поважали всяку чужу думку — пише один видатний соціяліст — і занадто мало шанували себе. Ми не були революційною партією, що непохитно переводить в життя свої погляди, а добрими сусідами, що намагаються зі всіми жити в злагоді, і Бога не гнівати, і чорта не ображати. Ми ...своєю мягкотілістю допомагали створенню для »соглашательства« обєктивних умов« [2]).

Хто забив в собі інстінкт, того безвідпорний розум гне фраза, як вітер лозу, куди схоче...

Ми є свідками блискучого відродження серед-

---

[2]) Г. Наш — Наші гріхи *Вільна Спілка* Львів жовтень 1921.

ної кляси міста і села; свідками бунту села проти соціялізму. На тім повстав, як на підложу, фашизм. Але фраза каже, що »бідніші і спролєтаризовані ґрупи селянства проймаються пролєтарським почуттям«[3]). Отже — pereat mundus і льоґіка — аби жив соціялізм!

Фраза! Якась »декляpація зїзду московських совітів«, якийсь »наказ Троцького червоній армії«, що йшла на Україну, якісь »признання Леніна«, якісь »писання Винниченка«, »неясні звістки«, базарні сплетні й чутки, — рішали про зміну тактики, а иноді й цілої політики соціялістичних провідників, як наївно признаються вони самі[4]).

Тиранія фрази, яка з голови політика робить голову базарної сидухи!

Факти? Факти для соціяліста ніщо.

Фраза — все! Для соціяліста »в ніякім разі не може Україна вести протиросійської політики«[5]). Так стоїть во пророках, хоч ся »аксіома« й до крови розбивала голови »трудящому народові«...

Нація? О, й вони визнають націю... Але соціялістична фраза про »братерство народів« — всесильна, і тому, »всякий сепаратизм, всяке відокремлення себе від революційної Росії здавалося смішним, абсурдним, безглуздим«. Думка про незалежність стріла серед соціялістів »майже однодушне неґативне відношення«[6]).

---

[3]) І. Мазепа — *Большевізм і окупація України* Львів 1922.

[4]) *Вільна Спілка.*

[5]) М. Сріблянський (Микита Шаповал) — *Die Ukraine* 30 IX 1919 Budapest.

[6]) В. Винниченко — *Відродження Нації* I стор. 42-3.

Взагалі гасло незалежности підхопили »гірші елементи«, »елементи бандитські, контрреволюційні, реакційні«. Воно обернулося »проти соціялізму«, проти соціялістичної фрази, якжеж можна було приняти його?! Хочби крівавилася Україна, як довга й широка, не вільно було зривати з большевицькою тиранією, »шануючи загально-людську вагу соціялістичної революції«, яку робила Росія...[7]).

В імя соціялістичної доктрини сотки тисяч нашого селянства паде жертвою червоної диктатури, і многі соціялісти — мовчать. Але ось большевики »ліквідують« кілька соціялістичних інтеліґентів, які пішли їм на службу — і соціялісти видають вогненний протест, підписаний П. Буняком, Р. Домбчевським, Л. Ганкевичем, І. Квасницею, К. Коберським, В. Старосольським, В. Левинським, В. Темницьким, М. Стаховим...[8]). Їх болить лише особисте горе кількох наївних або злочинних соціялістів. Не горе мас трудящого народу, яких гнобити помагали большевикам ті соціялісти...

Диктатура — зло? Комуністи звірі? Можливо, але всеж вони — соціялісти. І тому наші премудрі радикали готові співробітничати і з Сталіном, колиб повстали »моральні основи для сього з боку комуністичної диктатури«[9]).

Національний прінціп... Щож може бути гарніше для живої нації. Але кожда нація має своїх евнухів, і один з них заявляє: що »у світовій

---

[7]) М. Грушевський — *Воля* 1920 III стор. 446-7.
[8]) *Діло* 21 V 1935.
[9]) *Гром. Голос* 8 IV 1933.

опінії після війни спостерігається виразний поворіт проти національного прінціпу«, що »світ суверенних націй, се сінонім світу вічного руїнництва«, а »світова опінія, се факт, яким політик не може нехтувати«[10]).

Для нормальної людини потреби її збірноти — є факт, з якого треба виходити в своїх вимогах. Для евнуха соціялізму, для невільника чужої фрази — фактом є »світова опінія«, щей до того сфальшована тупою думкою політичного кастрата!

Ми пишаємося блискучою культурою наших предків. І хто відчуває і думає по-українськи, тому мусить сильніше битися серце на саму згадку про тих предків і їх діло. Але для соціяліста — якому марксівська фраза затьмарила розум, — великі національні будівничі нашої давнини, се »хами-розбійники«, а їх культуру — »ми сміло кидаємо в піч!« [11]).

»Ми« — »прадідів великих онуки погані«!

Фраза застилає їм живий світ і живих людей.

Через фразу бачуть вони в новій панщині, в колєктивізації ґрунтів — »землю і волю«.

Через фразу бачуть в панованню одної кляси, чи лише кліки — »рівність«.

Через фразу бачуть в пановаию сильніших (і мудріших) »товаришів« — здійснення засади »інтернаціоналізму«.

В догоду мертвій фразі — плюють на живу традицію.

В догоду фразі — в зраді інстінкту само-

---

[10]) *Соціяль-Демократ* ч. XIII-XIV 1933 Прага.

[11]) Микита Шаповал — *Українська Хата* Київ 1913 стор. 305-6.

оборони, властивого кождому створінню, — бачуть »гуманність«.

В догоду фразі в кождім вияві здорової волі життя — добачують вони »звірячість«.

Беззубі, бездушні, безвольні невільники доктрини...

Ми хотіли розвязати земельне питання по свойому — але, ах! — сеж булаб дрібнобуржуазна програма!

Ми хотіли розвязати проблєму внутрішного устрою по свойому, але, ах! — сеж булаб реакція!..

Ми стреміли до власної суверенности, але ах! — сеж булаб контрреволюція... шовінізм!..

Ми хотіли так, як всі вільні народи, власною рукою здобути свої права, але ах! — сеж бувби бандитизм!..

Так соціялісти зневажали власну правду... І тягло їх до чужих, і не бачили вони за гарною маскою прекрасних фраз — звірячого обличя хижака. Дорогу до власної мети їм »другий звір загородив, химера бистрокрила, котра манить і найяснішу правду в привид, в мару пусту зміняє«. Соціялізм, радикалізм, паціфізм, гуманітаризм. Ось були голови тої химери, на які вони не важилися піднести меч критики. Оповідають про болгарів: коли підчас турецької війни взяли вони Адріянопіль, всі ахнули з дива: як могли вони се зробити, коли ся твердиня була, на думку всіх стратеґів, неприступна?! На се хтось відповів, що дійсно ся твердиня була неприступна, і за правилами стратеґії її ніяк не можна було взяти... Але, щож, коли дурні болгарські мурґи не розумілися на стра-

теґії, не знали про неприступність Адріянополя, і — взяли його... Я гадаю, що колиб ми на хвилину забули, що нам невільно виступати проти таких твердинь, як »поступ«, »інтернаціоналізм«, »демократія«, тощо, колиб ми — як болгарські селяни, дбали тільки про інтереси своєї країни, колиб ми на хвилину забули про неприступність і незайманість прекрасних кличів, якими нам забивають голову, — ми давно зробилиби так, як ті болгари.

Мов отруйними ґазами туманять нас противники, ніби високими гаслами, гарними фразами — братерство народів, гуманність, мир, тощо. Їм ся наука не шкодить, бо знають, чого хочуть, як вовкові, що хотів зїсти червону шапочку, не шкодив бабусин очіпок, ні солодка мова... Але нас ся ворожа фразеольоґія розкладає, заломлює, нищить всякий дух протесту. Ось як казала поетка:

Кождий раб,
Як лиш науку ворожу перейме,
Стає покірним, чесним, роботящим,
Хоч кия забувай!

»Коли йде про істновання Прусії — писав Бісмарк в 1874 р. — то я піду на союз хочби й з революцією, і скрізь, де знайду допомогу«. І він (леґітіміст!) пактував проти Габсбурґів з італійськими карбонарами й угорськими бунтівниками...

Коли большевики думали, що в інтересах Росії є стратити Миколу II, вони се зробили, але, коли в інтересах тої самої Росії треба було стояти »рукі па швам« перед королем Аман Уллагом, вони й се зробили; вони й III інтернаціонал видумали,

коли вмерла ідея царату, для здійснення старих цілей російської зовнішної політики... В обох випадках (і Бісмарка і большевиків) наперед ішов інстінкт народу, потреби держави, а потім до того видумувалася програма, така чи сяка, але яка служила тим потребам. Наші соціялісти, радикали й демократи навпаки — мов репях кожуха трималися доктрини і в імя її кастрували життя.

Політика здорових народів се »не-льоґічні акції« (не нельоґічні!), як казав Парето, які випливають з »національного характеру« народу і його »соціяльної будови«, з фактів його життя. Потім до сих акцій причеплюється ідеї, що сі акції усправедливлюють, і ніколи навпаки... Але в народів нездорових буває навідворот: тут, чужі переважно, доктрини панують над потребами його життя і ломлять його. Ще Барес казав, що »німецька або анґлійська правда не є французькою правдою, вони можуть отруїти нас«. Те саме можна сказати про ті чужі правди і фрази, які затроюють нашу збірну душу. Задачею новітного націоналізму є — пристосувати програму своєї акції до своєї »правди«, безмилосердно нищити доктринерство...

Час перестати соромитися сього. Час піти не за фразами, лише за голосом крови і за мудрістю власної душі, а з усіх фраз памятати хіба одну — Timeo Danaos et dona ferentes!

Час ліпше прислухатися до голосу інстінкту, який ніколи не одурить. Не пристосовувати й калічити його до гарних формулок, лише знайти власні формули, в яких сей голос крови знайшовби свій найкращий вираз. Час узгіднити нашу захитану думку з непомильним інстінктом країни.

Коли в нас кажуть — »гуртове — чортове«, то се не контрреволюція, лише засада індівідуальної власности, на якій збудовано пишний та гордий світ окціденту.

Коли в нас кажуть: — »як москаль каже сухо, то вилазь по вуха!«, то ся народна мудрість має для мене більшу вартість за всі писання чужих апостолів, що хочуть наклонити нас до мирного співжиття з тим сусідою.

Коли в нас кажуть — »Чия вівця, того й вовна«, то се звучить для мене глибше від усіх писань гуманістів та інтернаціоналістів, які думають, що, віддаючи себе комусь в посідання можна вратуватися від стрижки.

Здерти з обличя серпанок облудних фраз і поглянути на світ крізь призму власних інтересів — ось яке завдання стоїть перед нами.

Фраза мусить умерти! Мусить лишитися тільки дійсність. Часом воно страшне, мов Ґорґона, обличя сеї дійсности, як того сфінкса, але той згине, хто спустить перед її поглядом очі.

Тільки без аскези і без чужих костурів. Не соромитися свого здоровля! Коли ми чуємо, як міцно пульсує наша кров, коли, мов залізом, наливаються наші жили, — не соромімся того! Коли нам здається, що аби добре сісти, мусять потиснутися инші, не робім собі з того нічого!.. Коли на тім потерплять засади гуманности й братерства — тим гірше для них!... Коли до сього треба буде забути про добрий тон, — не наша в тім вина... Коли нам казатимуть, що ми реакціонери, хижаки або анархісти і бандити, — постараймося стати

висше наліпок, висше фраз!.. Аби лише ми були в згоді з собою і з нацією.

І коли нам доведеться роздерти петлю з фразеольоґії, яку затискають нам на шиї, — зробім се! Світ належить не до тих, що митикують і вагаються, лише до тих, що прагнуть і ділають!

ЛНВ 1928 VI

Львівська державна наукова бібліотека
№ 39933

3,85
(1986)
1633

ЗМІСТ:

I. До традицій 5
II. Про соціяль-ідіотів 19
III. Евнухи доктрини 42
IV. В путах фрази 78

РЛ 1633

Д. Донцов

Дурман соціялізму

У